

12 Ağustos 2021

Seçili Örneklerde Sosyal Medya Şirketlerinin Yasal Yükümlülükleri

İnternet ve sosyal medyanın dünya çapında giderek artan etkinliği ile birlikte bu platformlarda paylaşılan içeriklerin hukuki statüsüne yönelik tartışmalar başlamış ve bu doğrultuda gerek parlamento faaliyetlerine gerekse mevzuata ilişkin gelişmeler gözlemlenmiştir. Sosyal medyanın tanımı, sosyal medya şirketlerinin yasal yükümlülükleri ve kendi platformlarında dolaşımda olan içeriklere dair şirketlerin sorumlulukları göz önünde bulundurularak bu yeni durumun nasıl irdeleneceği çeşitli açılardan sorgulanmıştır. Sosyal ağların dezenformasyon, nefret söylemi, terör içerikleri, hakaret veya farklı ekonomik ve siyasal kaygılarla hazırlanan paylaşımların yayılmasına da imkân sunması, bu ağların bir sorun alanı olarak düşünülmesine yol açmıştır.

Bu doğrultuda, çalışmada sosyal medya şirketlerinin yasal yükümlülüklerini yeni ve ayrı bir husus olarak inceleyen Almanya, Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Avusturya, Fransa ve İngiltere ile Avrupa Birliği (AB), Avrupa Konseyi ve Birleşmiş Milletler örnekleri üzerinde durulmuştur. Çalışmada, bu örneklerde saptanan ve muhtelif sebeplerle (ör. yalan haberlerle mücadele, nefret söylemlerinin düzenlenmesi, şiddet içerikli paylaşımların engellenmesi ve seçim süreçlerinin güvenliğinin sağlanması vb.) hayata geçirilen hukuki düzenlemeler ile öneriler ele alınmıştır. Örneklerle ilgili bilgilere açık kaynaklar ve ECPRD¹ veri tabanı üzerinden ulaşılmıştır. Yapılan genel taramada, Avrupa ülkeleri ve ABD'den oluşan örneklemdeki ülkelerin çoğunda henüz sosyal medya ile ilgili faaliyet gösteren şirketlere özgü bir düzenleme bulunmadığı; ülkelerin bunun yerine bu platformlardaki içeriklerin yasal denetimi açısından kendi ceza kanunlarını, iletişim kanunlarını ve diğer ilgili iç hukuk mevzuatını kıstas aldığı görülmüştür.² Bununla birlikte, seçilen ülkeler özelinde sosyal ağlara has ihdas edilmiş yasal

¹ Avrupa Parlamentosu Araştırma ve Dokümantasyon Merkezi [*The European Centre for Parliamentary Research and Documentation* (ECPRD)] parlamento araştırma merkezleri arasında bilgi ve deneyim alışverişinde bulunmak amacıyla oluşturulmuş ve TBMM Araştırma Merkezinin (Araştırma Hizmetleri Başkanlığının) de üyesi olduğu bir kuruluştur. ECPRD hakkında daha fazla bilgi için bkz. ECPRD İnternet Sitesi, <https://ecprd.secure.europarl.europa.eu/ecprd/public/page/about>

² ECPRD, "Spreading hatred and incitement to violence through social networks" (Sosyal ağlar yoluyla nefret yaymak ve şiddete teşvik etmek), Bilgi Talebine Verilen Cevapların Bütünleştirilmiş Özeti, Talep No: 3431, 15 Eylül 2017, Erişim: 29.07.2021 (Sınırlı Erişim), <https://ecprd.secure.europarl.europa.eu/ecprd/private/request-details/274758>; ECPRD, "Social media regulation and freedom of expression" (Sosyal medya düzenlemesi ve ifade özgürlüğü), Bilgi Talebine Verilen Cevapların Bütünleştirilmiş Özeti, Talep No: 4631, 26 Şubat 2021, Erişim: 05.08.2021 (Sınırlı Erişim), <https://ecprd.secure.europarl.europa.eu/ecprd/private/request-details/597513>

düzenlemelerin ya da bu konuyu merkeze oturtan parlamento faaliyetlerinin yaygınlaşmakta olduğu tespit edilmiştir. Ulusal-üstü ve bölgesel düzlemlerde de benzer bir eğilim gözlemlenmiştir.

1. Ulusal-Üstü Düzlemde Sosyal Medya Şirketlerinin Yasal Yükümlülükleri

1.1. Birleşmiş Milletler

Birleşmiş Milletler bünyesinde dezenformasyon ve yalan haberle ilgili çeşitli bildiri ve raporlar hazırlanmıştır. İlk olarak 2017’de sunulan ortak bildiride Birleşmiş Milletler, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT), Amerikan Devletleri Örgütü (ADÖ) ile Afrika İnsan ve Halkların Hakları Komisyonu (AİHHK), ifade özgürlüğü ile yalan haber, dezenformasyon ve propaganda ilişkisine değinmiştir. Bu bağlamda ifade özgürlüğüne getirilecek sınırlamaların yalnızca şiddete, nefrete, ayrımcılığa veya saldırganlığa cevaz veren edimlere dönük olması şart addedilmiştir.³ Sınırlamalara dayanak olarak 16 Aralık 1966 tarihinde kabul edilen Medeni ve Siyasal Haklara Dair Sözleşmenin (*International Covenant on Civil and Political Rights*) ilgili hükümleri gösterilmiştir.⁴ Bildiriye göre, yalan haber gibi kavramlarla bilgi paylaşımının kısıtlanması ifade özgürlüğüne aykırı olarak yorumlanmıştır. Devletlerin serbest, bağımsız ve çok sesli bir iletişim ekosistemi yaratması mühim görülmüş; kullanıcılara hizmet sunan mecraların müdahalelerinin ise objektif olarak gerekçelendirilebilir olması ve siyasal ya da ideolojik kaygılar gütmemesi gerektiğinin altı çizilmiştir.⁵

Bildiriye ilaveten, 13 Nisan 2021’de hazırlanan raporda dezenformasyon kavramı üzerinde durulmuş ve dezenformasyonun ifade özgürlüğü ile kanaat özgürlüğü gibi haklara etkisi tartışılmıştır. Dezenformasyon ile mezenformasyon kavramlarının literatürde farklı niteliklemlerle ele alınmalarına binaen muğlak oldukları aktarılmış; ancak rapor boyunca dezenformasyon “ciddi sosyal zarara yol açmak için kasten yayılan yanlış bilgi”, mezenformasyon ise “kasit olmaksızın yayılan yanlış bilgi” şeklinde tanımlanmıştır.⁶ Dezenformasyonun demokratik kurumlara duyulan güveni yok ettiği ve insanların kanaat oluşturma özerkliğini tahrip ettiğini belirten rapor, dezenformasyonu “çok yönlü ve karmaşık bir fenomen” olarak çerçevelemiştir. Dezenformasyonun yanı sıra devletler ve şirketlerin dezenformasyona verdikleri yanıtların da problemlili olduğu öne sürülerek, devletlerle şirketler açısından muhtelif sorumlulukların tayin edilmesi önerilmiştir. Devletlerin ceza kanunlarını yalnızca istisnai hâllerde devreye sokması öngörülerek müdahalelerin şiddete, nefrete veya ayrımcılığa teşvik eden paylaşımlarla sınırlanması tavsiye edilmiştir. Rapora göre, şirketler ise

³ BM, AGİT, ADÖ, AİHHK, *Joint Declaration on Freedom of Expression and ‘Fake News’, Disinformation and Propaganda*, 3 Mart 2017, s. 3, Erişim: 09.08.2021, <https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Expression/JointDeclaration3March2017.doc>

⁴ Sözleşmenin Türkçeye çevrilmiş metni için bkz. (s. 7-28)

<https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d22/c016/tbmm22016089ss0150.pdf>

⁵ BM, AGİT, ADÖ, AİHHK, *Joint Declaration on Freedom of Expression and ‘Fake News’, Disinformation and Propaganda*, s. 4.

⁶ United Nations, *Disinformation and freedom of opinion and expression*, A/HRC/47/25, 13 Nisan 2021, s. 3, 4, Erişim: 09.08.2021, <https://undocs.org/A/HRC/47/25>

öncelikle platformlarındaki reklamları inceleyerek reklamların kanaat oluşturma hakkına engel teşkil etmeyecek nitelikte olmalarını temin etmeli, algoritmalarıyla öneri mekanizmalarını şeffaflaştırmalı ve moderasyon kararlarına dönük itiraz olanaklarını kullanıcılara sunmalıdır.⁷

Uluslararası bir sivil toplum kuruluşu olan Sınır Tanımayan Gazetecilerin (*Reporters sans frontières*) girişimi sonucunda 26 Eylül 2019 tarihli Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda 30 ülke tarafından Enformasyon ve Demokrasi Üzerine Uluslararası Ortaklık (*International Partnership on Information & Democracy*) isimli belge imzalanmıştır. Bu metne göre küresel enformasyon ve iletişim alanı, demokratik öneme sahip bir müşterek kamusal mecra olarak değerlendirilmiştir. Bilhassa kanaat ve ifade özgürlüğü gibi hakların önemi yinelenerek güvenilir bilgiye erişimin korunması gerektiği aktarılmıştır. Bağımsız gazeteciliğin desteklenmesinden dem vurularak iş modellerinin buna cevaz verecek şekilde kurgulanması şart addedilmiştir. Çevrimiçi hizmet sağlayıcılara; hesap verebilirlik, tarafsızlık, insan haklarına duyarlılık, algoritmalar açısından şeffaflık, yankı odaları (*echo chambers*) ve filtre baloncuklarının (*filter bubbles*)⁸ oluşma riskini minimize edecek türden bir çeşitlilik sunmak, güvenilir bilginin yayılması ve görünür hâle gelmesini teşvik eden araçlar geliştirmek gibi çağrılar yapılmıştır. İmzacı devletler ise ifade özgürlüğü, basın özgürlüğü ve kanaat özgürlüğü gibi hakları koruyacaklarını; gazeteciler için güvenli ve serbest ortamlar yaratacaklarını; temel haklara dayalı düzenlemeleri öne çıkaracaklarını beyan etmişlerdir.⁹

2. Bölgesel Düzlemde Sosyal Medya Şirketlerinin Yasal Yükümlülükleri

2.1. Avrupa Birliği

Avrupa Birliği üyeleri üzerinde bağlayıcı olan, kişisel verilerin elde edilmesi ile paylaşılması gibi konuları içeren, bununla birlikte teknoloji şirketlerinin statüsü ve yükümlülüklerine değinen 27 Nisan 2016 tarih ve 2016/679 sayılı Genel Veri Koruma Tüzüğü (*General Data Protection Regulation*) yürürlüktedir.¹⁰ 2000/31/EC (Bilgi Servisleri ile Elektronik Ticaret hakkında) ve 2018/1808 (Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri hakkında) sayılı direktifler de konuyla ilgili diğer düzenleyici belgelerdir. Bunlara ek olarak Avrupa Parlamentosu, 23 Kasım 2016 tarihli ve 2016/2030(INI) sayılı Kararında AB karşıtı propagandayla mücadele etmek için stratejik iletişim önceliklerini tayin etmiştir. Kararda propaganda ile dezenformasyon arasında kuvvetli bir

⁷ United Nations, *Disinformation and freedom of opinion and expression*, s. 17-19.

⁸ Yankı odaları sosyal medya mecralarında kişilerin genellikle beğendikleri ve katıldıkları görüşlere aşırı dozda maruz kalarak tek taraflı bir gerçeklik algısına kapıldığı, böylelikle de kendi fikirlerinin adeta yankılandığı kapalı alanlar; filtre baloncukları ise kişilerin eriştiği içeriklerin algoritmik süreçler vasıtasıyla filtrelenerek onlara genellikle kendi görüşlerine uygun paylaşımların sunulmasıyla oluşturulan durumlardır. Daha detaylı bilgi için bkz. Fletcher, R., *The truth behind filter bubbles: Bursting some myths*, Reuters Institute for the Study of Journalism, University of Oxford, 25 Ocak 2020, Erişim: 09.08.2021, <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/risj-review/truth-behind-filter-bubbles-bursting-some-myths>

⁹ Reporters Without Borders, *International Partnership on Information & Democracy*, 26 Eylül 2019, s. 3, 4, Erişim: 09.08.2021, https://rsf.org/sites/default/files/international_partnership_on_information.pdf

¹⁰ Birliğe üye ülkelerin konuya yönelik düzenlemelerine temel teşkil eden Tüzüğün tam metni için bkz. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016R0679>

bağlantı olduğu belirtilmiştir. Propagandanın işleyiş yöntemleri ise şu şekilde sıralanmıştır: hakikatleri çarpıtmak, kuşku hissini kışkırtmak, üye ülkeleri bölmek, AB ile Kuzey Amerikalı ortaklar arasında bir zıtlaşmanın mühendisliğini yapmak, Birliğin kurumlarını yıpratmak, demokratik değerler, insan hakları ve hukukun üstünlüğü gibi prensipler üzerine bina edilen Avrupa anlatısını tahribata uğratmak. Dijital medya mecralarının yaygınlaşmasıyla birlikte kitlelerin eleştirel düşünce yetilerinde bir gerileme meydana geldiğinin altını çizen Kararda, bu durumun onları dezenformasyon ve manipülasyona daha açık hâle getirdiği düşünülmüştür.¹¹ Buna ek olarak, eleştiri ile propaganda arasında net bir ayırım olduğu öngörülmüş; özellikle siyasal ifadeler, manipülasyon vakaları ya da üçüncü kişilerce desteklenen ve eleştirileri körüklemeyi hedefleyen beyanların güvenilirliği problemlili addedilmiştir.¹² Rusya gibi devletler ve El-Kaide gibi terör örgütlerinin AB'ye yönelttiği tehditlere sıkça atıfta bulunan Karar, medya alanının yalnızca belli başlı şirketlerce yönetiliyor olmasının medyadaki çoğulculuğa engel olduğunu savunarak bu durumun önüne geçilmesine yönelik çağrıda bulunmuştur.¹³

Parlamentonun bu Kararına ilaveten 2016'da Avrupa Komisyonu; Facebook, Microsoft ve YouTube gibi platformlarla anlaşarak çevrimiçi ortamlarda dolaşımda olan nefret söylemlerine karşı bir Davranış Kodu (*Code of Conduct*) oluşturmuştur. Kodda dijital mecraların; platformlarında paylaşılan yasa dışı nefret söylemlerinin bildirilmesine olanak sağlaması, 24 saat içerisinde bu söylemlerin çoğunluğunu inceleyip gerekli hâllerde içeriği kaldırması veya erişime kapatması, kullanıcıların bu türden içeriklerle ilgili farkındalığını artırması ve üye ülkelerdeki otoritelerle birlikte çalışması öngörülmüştür.¹⁴

Avrupa Komisyonu ayrıca, yalan haber ve dezenformasyon meselesini detaylarıyla araştırmak için bağımsız uzmanlardan oluşan özel bir grup kurmuş, bu grubun konuyla ilgili raporu ise 2018 yılı Mart ayında yayımlanmıştır. Raporda yalan haber kavramı, hem sosyal ağlarda dolaşımda olan yanıltıcı içeriklerin çeşitliliğini yakalayamaması hem de bazı siyasetçiler tarafından muhalifleri kötü göstermek için kullanılabilir olması nedeniyle otürü benimsenmemiştir. Buna karşılık dezenformasyon tabiri ise dijital çağda karşı karşıya kalınan sorunlara isabetli bir şekilde işaret edebilmesine istinaden evla görülmüştür. Rapor dezenformasyonla mücadelede; şeffaflığın sağlanması, medya ve enformasyon okuryazarlığının yaygınlaştırılması, gazeteciler ve kullanıcıların yetkilerinin genişletilmesi, haber medyası ekosistemindeki çeşitliliğin güvence altına alınması, dezenformasyonun olası

¹¹ European Parliament, "European Parliament resolution of 23 November 2016 on EU strategic communication to counteract propaganda against it by third parties (2016/2030(INI))", *Official Journal of the European Union*, 27 Haziran 2018, C 224, s. 60, Erişim: 11.08.2021, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016IP0441&from=EN>

¹² European Parliament, "European Parliament resolution of 23 November 2016 on EU strategic communication to counteract propaganda against it by third parties (2016/2030(INI))", s. 64.

¹³ European Parliament, "European Parliament resolution of 23 November 2016 on EU strategic communication to counteract propaganda against it by third parties (2016/2030(INI))", s. 65.

¹⁴ European Commission, *Code of Conduct on Countering Illegal Hate Speech Online*, 30 Haziran 2016, s. 2, Erişim: 09.08.2021, https://ec.europa.eu/newsroom/just/document.cfm?doc_id=42985

etkilerinin devamlı araştırılması gibi hususların önemine dikkat çekmiştir.¹⁵ Avrupa Parlamentosu ise dezenformatif faaliyetlere karşı yapay zekâ tabanlı sistemlerin kullanılmasını tartışan bir rapor hazırlamış, raporun sonucunda bu minvaldeki yanıltıcı içeriklerle mücadelede medya okuryazarlığının teşvik edilmesi ve medya ekosistemindeki çoğulluğunun sağlanmasının en iyi koz olduğu ileri sürülmüştür. Yapay zekânın yanı sıra insana dayalı itiraz ve inceleme süreçlerinin de geliştirilmesi şart koşulmuş, ayrıca platformların bağımsız bir biçimde denetlenmesinin kritik rolü vurgulanmıştır.¹⁶

Avrupa Komisyonu tarafından 2018’de hazırlanan ve sosyal medyada dezenformasyonun yayılmasını önlemeyi amaçlayan bir Uygulama Kodu (*Code of Practice*) mevcuttur. Doğrudan dezenformasyona odaklanan bu Koda göre dezenformasyon “iktisadi kazanç elde etmek veya kamuoyunu kasten yanıltmak amacıyla ya da demokratik siyasal süreçlerle AB vatandaşlarının sağlığına, çevreye veya güvenliğe zarar vermek gayesiyle yayılan yanlış ya da yanıltıcı içerikler” olarak tanımlanmıştır.¹⁷ Dezenformasyon burada yanıltıcı reklamları, haber bildirim hatalarını, iğneleme ve parodiyi veya açıkça partizan haberlerle yorumları içermemektedir. Kodun kapsamında her ne kadar “yanlış olan ama yasal” içeriklerin silinmemesi gerektiği aktarılmışsa da özellikle sosyal ağlardaki reklamların, sahte hesaplar ile botlarla yürütülen faaliyetlerin, kullanıcılara hangi içeriklerin neden sunulduğunun, güvenilir içerik geliştirme yöntemlerinin ve algoritmalarla ilgili bilgilerin şeffaf hâle getirilmesi şart koşulmuştur.¹⁸ İfade özgürlüğü gibi temel haklarla dezenformasyonun tahrip edici etkileri arasında hassas bir denge olduğu ifade edilerek bu dengenin sürekli olarak gözetilmesinin önemine değinilmiştir.

26 Mayıs 2021 tarihinde Komisyon, Kodun yürürlükte olduğu dönem ekseninde bir değerlendirme yaparak geliştirilebileceğini düşündüğü yönlerde ışık tutmuştur. Bu doğrultuda Komisyonun hazırladığı rehber, özellikle Covid-19 salgını ile dezenformasyon arasındaki bağlantının yarattığı yeni durumun üzerinde durarak güncelleme ihtiyacının altını çizmiştir.¹⁹ Salgın esnasında yayılan dezenformasyonun kişisel ve kamusal sağlığa direkt olarak riskler yönelttiğini söyleyen rehberde, dezenformasyon tabirinin dar anlamda dezenformasyonun yanı sıra mezenformasyon, enformasyon etkileme operasyonları ve yabancı aktörlerin

¹⁵ European Commission, *A multi-dimensional approach to disinformation: Report of the independent High level Group on fake news and online disinformation*, Mart 2018, s. 5, 6, 10, Erişim: 10.08.2021, https://ec.europa.eu/newsroom/dae/document.cfm?doc_id=50271

¹⁶ European Parliamentary Research Service, *Regulating disinformation with artificial intelligence*, Mart 2019, s. 61, Erişim: 10.08.2021, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2019/624279/EPRS_STU\(2019\)624279_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2019/624279/EPRS_STU(2019)624279_EN.pdf)

¹⁷ European Commission, *EU Code of Practice on Disinformation*, 26 Eylül 2018, s. 1, Erişim: 04.08.2021, https://ec.europa.eu/newsroom/dae/document.cfm?doc_id=54454

¹⁸ European Commission, *EU Code of Practice on Disinformation*, s. 3, 4.

¹⁹ European Commission, *European Commission Guidance on Strengthening the Code of Practice on Disinformation*, 26 Mayıs 2021, s. 1, Erişim: 04.08.2021, <https://ec.europa.eu/newsroom/dae/redirection/document/76495>

müdahalelerini de kapsadığı vurgulanmıştır.²⁰ Buna istinaden dezenformasyon oldukça geniş ve çok farklı yerlerden beslenen karmaşık bir olgu hüviyetinde öne çıkmaktadır. Rehberde; sosyal mecralarda karşılaşılan dezenformatif içeriklerin işaretlenebilmesi, platformların doğruluk kontrol merkezleri (*fact checking platforms*) ile eşgüdüm hâlinde çalışması, algoritmaların hesap verebilir kılınması, medya okuryazarlığının teşvik edilmesi, dezenformasyonun maddi anlamda cazibesinin önüne geçilmesi ve etkili bir gözetim mekanizmasının kurgulanması gibi hususlara değinilmiştir.

AB açısından sosyal medya şirketlerinin düzenlenmesine dönük en kapsamlı somut adım, 15 Aralık 2020 tarihinde Avrupa Komisyonu tarafından Avrupa Parlamentosu ile Avrupa Birliği Konseyine sunulan ve ayrıca 2000/31/EC sayılı direktifi ilga eden Dijital Hizmetler Kanunu (*Digital Services Act*) taslağıdır. Taslakta değişen teknolojik şartlar ve dijitalleşmenin toplum hayatının her alanında artan etkisi sebebiyle yeni bir düzenleme ihtiyacının hasıl olduğu belirtilmiştir. Bu doğrultuda sosyal medya şirketlerinin yasa dışı içeriklere yönelik eylem prosedürleri tayin etmesi, platformların içerik moderasyonuna ilişkin kararlarına itiraz edilebilmesi ve kullanıcıların platformlarca kullanılan algoritmalara dair daha şeffaf bilgi sahibi olmaları gibi hususlar üzerinde durulmuştur.²¹ Dijital Hizmetler Kanunu taslağı kullanıcıların ifade özgürlüğünü güvence altına almaya çalışan, mahremiyet hakkına riayet eden, yasa dışı içeriklerin bildirimine olanak sağlayan ve kişilerin kendilerine hangi içeriklerin ne amaçlarla sunulduğunu öğrenmelerine cevaz veren bir mahiyettedir.²² Avrupa Komisyonunun taslak hakkında yaptığı basın duyurusunda sosyal medya platformlarına dönük tanımlanacak yükümlülükler şu şekilde sıralanmıştır:²³

- İlegal içerik, hizmet ya da malların kaldırılmasına yönelik kurallar getirilmesi,
- Paylaşımları platformlar tarafından bir hata sonucu silinen kullanıcılara çeşitli telafi yolları sunulması,
- Platformlar tarafından, kendi mecralarının suiistimalini önlemeye dönük stratejiler hazırlanması,
- Çevrimiçi reklamların ve kullanıcılara içerik öneren algoritmaların işleyişiyle ilgili şeffaflığın sağlanması,
- Platformların nasıl çalıştığına denetlenebilmesi için araştırmacıların platformlara dair önemli verilere erişebiliyor olması,

²⁰ European Commission, *European Commission Guidance on Strengthening the Code of Practice on Disinformation*, s. 5.

²¹ European Commission, *Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on a Single Market For Digital Services (Digital Services Act) and amending Directive 2000/31/EC*, 15 Aralık 2020, Erişim: 29.07.2021, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020PC0825&from=en>

²² Fouriezos, N., *Behind the European Union's plan to rewrite the rules of online life*, Atlantic Council, 25 Haziran 2021, Erişim: 30.07.2021, <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/behind-the-european-unions-plan-to-rewrite-the-rules-of-online-life/>

²³ European Commission, *Europe fit for the Digital Age: Commission proposes new rules for digital platforms*, 15 Aralık 2020, Erişim: 30.07.2021, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/api/files/document/print/en/ip_20_2347/IP_20_2347_EN.pdf

- Çevrimiçi pazarlarda illegal mal ya da hizmet satanların daha etkili takip edilebilmesi amacıyla yeni iz sürme kurallarının tayin edilmesi,
- Yeni kuralların AB pazarı üzerinde efektif biçimde uygulanabilmesi için kamu otoriteleri arasında inovatif bir iş birliği zemininin tesis edilmesi.

Bu taslağa eşlik eden ve bu alanda faaliyet gösteren platformların teşkil ettiği pazarın münhasıran ele alınıp düzenlenmesine yönelik olan Dijital Pazarlar Kanunu (*Digital Markets Act*) taslağı da yine 15 Aralık 2020 tarihinde Komisyon tarafından sunulmuştur.²⁴ Bu düzenleme esas itibarıyla rekabetin sağlanması ve dijital mecraların oluşturduğu yeni piyasadaki olası hakkaniyetsizliklerin önüne geçilmesini hedeflemektedir. Taslakta sosyal medya platformlarının sunduğu hizmetlerin hukuki kategorisi “ana platform hizmetleri” (*core platform services*) olarak tanımlanmıştır. Bu hizmetleri sağlayan mecralara ise “eşik bekçisi” (*gatekeeper*) nitelemesi yapılmıştır. Ana platform hizmetleri arasında çevrimiçi arama motorları, çevrimiçi sosyal ağ hizmetleri, video paylaşım platform hizmetleri, bulut bilişim hizmetleri ve çevrimiçi aracılık hizmetleri vardır (m. 2). Eşik bekçilerinin iç pazarda önemli bir etkiye sahip olması, iş kullanıcılarının nihai kullanıcılara erişebilmesi için uygun ana platform hizmetlerinden birini sunması, faaliyetlerinde istikrarlı bir konuma sahip olup gelecekte de bu konumu koruyacağına dair beklenti oluşturması birer ölçüttür. Son üç finansal yılda Avrupa Ekonomik Bölgesindeki yıllık cirosu 6.5 milyar avro ya da daha fazla olan veya son finansal yılda en az 65 milyar avro piyasa değeri olan ve en az üç üye ülkede ana platform hizmeti sunan şirketler kategoriye dâhil edilir (m. 3). Aylık 45 milyondan fazla aktif kullanıcıya ya da son finansal yılda 10.000’den fazla aktif işletme kullanıcılarına sahip platformlar yine düzenleme kapsamındadır.

Taslakta sosyal medya platformlarına yönelik getirilmek istenen düzenlemelerin uygulanması ve denetlenmesi hususunda Avrupa Komisyonu yetkili kılınmıştır. Komisyonun olası ihlal durumlarında verebileceği cezalar, taslağın 26. maddesinde belirtilmiştir. Buna göre Komisyon, eşik bekçisinin kasten ya da ihmal neticesinde yol açtığı ihlallerden ötürü platformun bir önceki finansal yıldaki cirosunun %10’unu geçmeyen cezalara hükmedebilir. Bu cezalara neden olabilecek durumlar ise özellikle taslağın 5. ve 6. maddelerinde ayrıntılı bir biçimde düzenlenmiştir. İhlale konu olabilecek temalar arasında kişisel verilerin kullanılmasındaki usulsüzlükler, kullanıcılara platformlarla ilgili meselelere dair itiraz hakkının tanınmamış olması, platformlarda yayımlanan reklamlarla ilintili şeffaflığın sağlanmaması ve platformların kullanıcıları yalnızca belli başlı üçüncü taraf uygulamalarını (*third party applications*) kullanmak durumunda bırakması vardır. Komisyon ayrıca bu düzenlemeyle getirilen bildirimde bulunma yükümlülüklerine riayet edilmemesi ya da platformların veri tabanları ile algoritmalarına erişime müsaade etmemesi gibi gerekçelerle ilgili kuruluşlara bir

²⁴ European Commission, *Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on contestable and fair markets in digital sector (Digital Markets Act)*, 15 Aralık 2020, Erişim: 30.07.2021, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020PC0842&from=en>

önceki finansal yılın cirosunun %1'ini aşmayacak cezalar verebilir. Buna ilaveten Komisyon, 27. maddede öngörüldüğü gibi diğer bazı hâllerde bir önceki finansal yılda şirketlerin ortalama günlük cirosunun %5'ini aşmayacak şekilde periyodik cezalar da uygulayabilir.

Çevrimiçi ortamlarda terörle alakalı içeriklerin yayılmasını engellemek amacıyla Komisyon tarafından 2018 yılı Eylül ayında sunulan düzenleme önerisi Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Birliği Konseyi tarafından uzun bir süre tartışılmış, nihayetinde düzenleme 6 Haziran 2021'de yürürlüğe girmiştir. 7 Haziran 2022'de uygulanmaya başlayacak olan bu düzenlemenin gerekçesinde, çevrimiçi ortamların nefret, şiddet, aşırılık ve terörist propagandanın yayılmasına imkân tanıdığı söylenmiştir. Terörist gruplarla somut pratiğin yanı sıra çevrimiçi mecralarda da mücadele edilmesi gerektiği vurgulanarak AB'ye bu bağlamda yöneltilen tehditlerin engellenmesi şart addedilmiştir.²⁵

Düzenlemede terör içeriklerinin ilgili ulusal otorite tarafından verilen kararı izleyen bir saat içerisinde kaldırılması, sosyal medya platformlarının sunduğu araçların suiistimalinin önüne geçilmesi ve kaldırılan içeriklerin diğer platformlarda tekrar paylaşılmasının engellenmesi amaçlanmıştır. "Terörist içerik" kavramı, terör suçlarının işlenmesini kışkırtan veya savunan, terörist grupların aktivitelerini teşvik eden ya da terör suçlarının işlenmesine yönelik teknik bilgiler ve yöntemler gösteren içerikler olarak tanımlanmıştır. Platformlar tarafından içeriklere yapılan müdahalelere dair yıllık raporlar hazırlanması, platformların şeffaf ve hesap verebilir olması, platformların içerik kaldırma kararlarına itiraz edilebilmesi, ihlal durumlarında ise sosyal medya şirketinin bir önceki yıldaki küresel cirosunun %4'üne kadar para cezası verilebilmesi öngörülmüştür.²⁶ İlgili sosyal medya şirketinin merkezinin bulunduğu üye ülke, içerik kaldırma kararını izleyen 72 saat içerisinde karara itiraz edebilmektedir. İtirazdan sonra içerik ya geri yüklenmekte ya da tamamen silinmektedir. Servis sağlayıcılar veya içerik sağlayıcılar ulusal yetkilinin içerik kaldırma kararına 48 saat içerisinde itiraz edebilir.²⁷

Avrupa Parlamentosu bünyesinde Nisan 2021'de hazırlanan bir raporda, dezenformasyonun demokratik süreçler ve insan haklarına etkileri mercek altına alınmıştır. Raporda dezenformasyonun bir yandan düşünce özgürlüğü, mahremiyet hakkı ve toplumsal süreçlere katılım hakkı gibi hakları ihlal ettiği, öte yandan ise dezenformasyona karşı yürütülecek mücadelelerin de ifade özgürlüğü gibi diğer bazı hakları ihlal etme riskini taşıyabileceği söylenmiştir. Raporda ayrıca dezenformasyonun kurumlara duyulan güveni tahrip ettiği, seçim süreçlerine müdahil olabildiği ve dijital zorbalıkla şiddete cevaz verebildiği vurgulanmıştır. Bu doğrultuda dezenformasyona karşı atılacak adımların insan haklarını merkeze alması gerektiği ve yalnızca dezenformasyonun değil, dezenformasyonun yayılmasına olanak sağlayan yapısal koşulların da titizlikle irdelenmesinin öneminin altı çizilmiştir. İfade özgürlüğünün her

²⁵ Luyten, K., *Addressing the dissemination of terrorist content online*, European Parliamentary Research Service, Temmuz 2021, s. 1, 2, Erişim: 30.07.2021,

[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/649326/EPRS_BRI\(2020\)649326_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/649326/EPRS_BRI(2020)649326_EN.pdf)

²⁶ Luyten, K., *Addressing the dissemination of terrorist content online*, s. 5.

²⁷ Luyten, K., *Addressing the dissemination of terrorist content online*, s. 10.

hâlikârda korunması şartı yinelenerek sosyal medya mecralarının yükümlülük altına alınması ve otoriter siyaset tarzlarının bir aracı olarak dezenformasyonu AB'ye karşı işlevselleştiren devletlerin bu faaliyetlerine yönelik cezai müeyyidelerin de gündeme gelebileceği düşünülmüştür.²⁸

2.2. Avrupa Konseyi

Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisinin 2143 (2017) sayılı kararında çevrimiçi medya ve gazetecilik üzerine güncel meseleler irdelenmiştir. Kararda kişisel kanaatlerin meşru bir biçimde ifade edilmesi ile dezenformasyon veya manipülasyon arasında tanımlanmamış bir hat olduğu belirtilmiştir. Çevrimiçi mecralarda kamunun belli kesimlerini yanıltıcı veya yanlış bilgilerle, nefret söylemleriyle ve demokratik siyasal süreçlere zarar vermek için yapılan kişisel saldırılarla yanıltılmayı amaçlayan edimlerin arttığı aktarılmıştır. Devletlere; okullarda medya okuryazarlığı eğitimi vermesi, çevrimiçi medyanın “hukuksuz bir alan” olmamasını temin etmesi ve yanlış bilgilerin yayılmasına karşılık kendi mevzuatı ya da uygulamalarında bir telafi mekanizması oluşturması gibi önerilerde bulunulmuştur.²⁹

Avrupa Konseyince 2017'de yayımlanan bir raporda güncel dönemin enformasyonla ilintili sorunlarının karmaşıklığından ve bu yeni durumun anlaşılabilmesi için ayrıntılı bir teorik çerçeveye duyulan gereksinimden bahsedilmiştir. Raporda; yalan haber kavramının tanım gereği bir muğlaklık barındırdığı, siyasetçiler tarafından rakipleri kötülemek için kullanıldığı ve dijital mecralardaki yanıltıcı içeriklerin çeşitliliğini izah etmekte yetersiz kaldığı açıkça vurgulanmıştır.³⁰ Yalan haber yerine üçlü bir şema geliştirilerek dezenformasyon (*disinformation*), mezenformasyon (*misinformation*) ve malenformasyon (*malinformation*) kavramları tanımlanmıştır. Buna göre dezenformasyon, yanlış olan ve zarar vermek amacıyla kasten yayılan; mezenformasyon, yanlış olan ama kasıt olmaksızın yayılan; malenformasyon ise doğru olan ama zarar vermek gayesiyle kullanılan içeriklerdir.³¹

Avrupa Konseyinin karar organı olan Bakanlar Komitesi tarafından direkt olarak yalan haberle ilgili olmasa da internette aracılık hizmeti yapan platformlar ve algoritmik filtreleme mekanizmaları hakkında çeşitli tavsiye kararlar verilmiştir. Bu kararlardan ilki Komitenin Rec(2018)2 sayılı tavsiye kararıdır. Kararda hem devletlerin hem de aracılık hizmeti yürüten

²⁸ Colomina, C., Sánchez Margalef, H., Youngs, R., *The impact of disinformation on democratic processes and human rights in the world*, European Parliament, Nisan 2021, s. 46, 47, Erişim: 02.08.2021, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/653635/EXPO_STU\(2021\)653635_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/653635/EXPO_STU(2021)653635_EN.pdf)

²⁹ Parliamentary Assembly of the Council of Europe, *Online media and journalism: challenges and accountability*, Resolution 2143 (2017), 25 Ocak 2017, Erişim: 11.08.2021, <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=23455&lang=en>

³⁰ Wardle, C., Derakhshan, H., *Information Disorder: Toward an interdisciplinary framework for research and policymaking*, Council of Europe, Ekim 2017, s. 15, 16, Erişim: 11.08.2021, <https://rm.coe.int/information-disorder-toward-an-interdisciplinary-framework-for-research/168076277c>

³¹ Wardle, C., Derakhshan, H., *Information Disorder: Toward an interdisciplinary framework for research and policymaking*, s. 20.

platformların uymaları gereken yükümlülükler ayrı ayrı belirtilmiştir. Devletler tarafından internet aracılara uygulanacak düzenlemelerin hukuk çerçevesinde hazırlanması, bu düzenlemelerin öngörülebilir ve şeffaf olması, devletlerin talep edeceği içerik silme ya da içeriği erişime engelleme kararlarının Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 10. maddesindeki ifade özgürlüğü kısıtlamalarına yönelik tanımlanan meşru amaçlara uyması ve devletlerin atacağı adımların mahremiyet ile kişisel verilerin korunması gibi hususlara riayet etmesi önerilmiştir.³² Kararda kanunilik, gereklilik ve ölçülülük kıstasları üzerinde hassaten durularak bu çerçeve içerisinde kalınmasının önemine dikkat çekilmiştir. Şirketler açısından tanımlanan yükümlülükler ise şu şekilde sıralanmıştır: insan hakları ve temel özgürlüklere saygı duyulması, şeffaflık ve hesap verebilirliğin tahkim edilmesi, içeriklere yapılacak müdahalelerin ayrımcı olmaması ve yasal içeriklerin engellenmesine yol açmaması, kişisel verilerin gizliliğine uyulması ve bu verilerin yalnızca belirli amaçlarla sınırlı olmak kaydıyla kullanılması, etkili telafi mekanizmalarının sunulması.³³

Bu hususta ikinci öneri, yine Bakanlar Komitesi tarafından verilen Rec(2020)1 sayılı tavsiye kararıyla biçimlenmiştir. Bu Karar, sosyal medya ve daha genel düzeyde internet platformları tarafından kullanılan algoritmik sistemlerin insan haklarına olası etkilerini konu almıştır. Algoritmaların gündelik hayatta giderek daha fazla kullanılmasının mahremiyet hakkı, kişisel verilerin korunması, düşünce özgürlüğü, ifade özgürlüğü ve eşit muamele görme hakkı gibi insan haklarına yönelik tehditler barındırabileceği öne sürülmüştür.³⁴ Karar uyarınca devletler; algoritmaların potansiyel olarak taşıdığı manipülasyon ya da kandırma gibi negatif yanlarına dair kamusal farkındalığı yükseltmeli, algoritmalara yönelik getirecekleri yasal düzenlemeleri tüm ilgili taraflara danışarak şeffaf ve kapsayıcı biçimde hazırlamalı, algoritmik karar alma süreçlerinin vatandaşlarca teşhis edilebilmesini sağlamalıdır.³⁵ Şirketler ise insan haklarına saygı duymalı; algoritmaların olası ayrımcı hareket mekanizmalarını engellemeli; kullanıcılara açık rıza kuralları ve seçenekleri sunmalı; kişisel verilerin mahremiyetini korumalı ve hizmet şartlarında insan haklarına dair, algoritmalarından kaynaklanabilecek durumları açıkça belirtmelidir.³⁶

Bakanlar Komitesi bu iki tavsiye kararına ek olarak 13 Şubat 2019 tarihinde bir bildiriye kabul etmiştir. Bildiri yine algoritmik süreçlerle ilintili olup temel itibarıyla insanların bilgisayar

³² Council of Europe, *Recommendation CM/Rec(2018)2 of the Committee of Ministers to member States on the roles and responsibilities of internet intermediaries*, 7 Mart 2018, s. 4-6, Erişim: 09.08.2021, <https://rm.coe.int/1680790e14>

³³ Council of Europe, *Recommendation CM/Rec(2018)2 of the Committee of Ministers to member States on the roles and responsibilities of internet intermediaries*, s. 7-10.

³⁴ Council of Europe, *Recommendation CM/Rec(2020)1 of the Committee of Ministers to member States on the human rights impacts of algorithmic systems*, 8 Nisan 2020, s. 4, Erişim: 09.08.2021, <https://rm.coe.int/09000016809e1154>

³⁵ Council of Europe, *Recommendation CM/Rec(2020)1 of the Committee of Ministers to member States on the human rights impacts of algorithmic systems*, s. 6-9.

³⁶ Council of Europe, *Recommendation CM/Rec(2020)1 of the Committee of Ministers to member States on the human rights impacts of algorithmic systems*, s. 11-13.

sistemleri ve uygulamalarının tesirinden bağımsız olarak fikirlerini oluşturma ve karar verme hakları üzerine inşa edilmiştir.³⁷ Bildiride ayrıca algoritmaların insanların bilişsel süreçleri üzerindeki etkilerinin incelenmesinde disiplinlerarası bir akademik bakışın önemi, eleştirel dijital okuryazarlık becerilerinin geliştirilmesi ve mevcut kişisel veri koruma ile mahremiyet kavrayışlarının ötesine geçebilen ilave koruyucu çerçevelere duyulan ihtiyaç gibi temalara değinilmiştir.³⁸

Konsey tarafından, yasa dışı internet içeriklerinin engellenmesi, filtrelenmesi ve silinmesiyle ilgili yapılmış olan karşılaştırmalı bir çalışma da vardır. Çalışmada; üye ülkelerin çevrimiçi mecralardaki yasal içeriklerle mücadele ederken baz aldıkları düzenlemeler (ör. internete özgü kanunlar veya daha genel kanunlar), sosyal medya platformlarının hukuki sorumluluğunun niteliği ve yapılan müdahalelerin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 10. maddesiyle bağlantısı irdelenmiştir.³⁹

3. Ulusal Düzlemde Sosyal Medya Şirketlerinin Yasal Yükümlülükleri

3.1. Almanya

Almanya Federal Meclisi (*Bundestag*) Araştırma Hizmetleri Birimi 2016 yılının Aralık ayında, sosyal medyadaki zararlı içeriklerin yayılmasına ilişkin bir rapor hazırlamış, rapora konuya dair reform önerilerini eklemiştir. Bu raporun hazırlanmasında Almanya'daki siyasetçiler hakkındaki yalan içerikli Facebook paylaşımları ve ABD'deki siyasi süreçler etkili olmuştur.⁴⁰ Benzeri bir durumun 2017 yılındaki Federal Meclis seçimlerinde yaşanabileceğine dair endişeler artmıştır. Bu doğrultuda 1 Ekim 2017 itibarıyla Sosyal Ağların Düzenlenmesi Kanunu (*Netzwerkdurchsetzungsgesetz*) yürürlüğe girmiştir. Bu Kanunun asıl amacı; sosyal ağlardaki nefret söylemi ve yalan haberlerle mücadele etmek, sosyal ağ platformlarını hesap verebilir hâle getirmek ve gerekli durumlarda platformlara cezai müeyyide uygulamaktır. Kanunun gerekçesinde belirtildiği üzere, sosyal ağlarda karşılaşılan yalan haberlerle mücadele bir numaralı öncelik olarak değerlendirilmiştir. Bunun yanı sıra dijital platformlarda suç unsuru barındıran nefret, istismar, hakaret ya da kamu düzenini sekteye uğratan içeriklerin

³⁷ Council of Europe, *Declaration by the Committee of Ministers on the manipulative capabilities of algorithmic processes*, 13 Şubat 2019, s. 2, Erişim: 09.08.2021, <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168092dd4b>

³⁸ Council of Europe, *Declaration by the Committee of Ministers on the manipulative capabilities of algorithmic processes*, s. 2, 3.

³⁹ Council of Europe, *Comparative Study on Blocking, Filtering and Take-Down of Illegal Internet Content*, Ocak 2017, s. 3-5, Erişim: 09.08.2021, https://edoc.coe.int/en/module/ec_addformat/download?cle=c4c42505a03f2e969b4c0a97ee9b34e7&k=32c96ec2c8d3bf05761aef2c8fd76b2c

⁴⁰ Law Library of Congress, *Initiatives to Counter Fake News in Selected Countries*, Nisan 2019, s. 33, 34, Erişim: 30.07.2021, <https://tile.loc.gov/storage-services/service/ll/lglrd/2019668145/2019668145.pdf>

platformun kendisi tarafından kaldırılmasını yasal sorumluluk çerçevesine alan bir düzenlemenin gerekliliğine vurgu yapılmıştır.⁴¹

Söz konusu Kanun, Almanya’da yalnızca iki milyon ya da daha fazla kayıtlı kullanıcıya sahip sosyal ağlara uygulanabilmektedir. Sosyal medya ağları, “kâr elde etmek amacıyla çevrimiçi platformları işleten ve kullanıcıların diğerleriyle içerik paylaşabildiği ya da bu içeriği kamusal olarak görünür hâle getirebildiği telemedya servis sağlayıcıları” olarak tanımlanmıştır.⁴²

Bu Kanun uyarınca sosyal medya şirketleri açıkça yasa dışı olan içerikleri, şikâyet gelmesinin üzerinden en geç 24 saat sonra kaldırmalıdır.⁴³ Şayet mevzu bahis içeriğin yasa dışılığı ihtilafli ise, sosyal ağa bu durumu soruşturması için yedi gün süre verilmiştir. Bu yedi günlük süre, doğrulama sürecinde ek verilerin gerekmesi hâlinde uzatılabilir. Yasa dışılığın tanımlanmasında Kanunun baz aldığı düzenleme ise Ceza Kanununun ilgili maddeleridir. Bu maddelerde özellikle Anayasaya aykırı örgütlerin propagandası ve sembollerinin yayılması; devleti müşkül vaziyete sokacak ciddi bir şiddet tehdidinin teşvik edilmesi; ihanet durumu oluşturan sahtecilik; nefrete, hakarete veya suça yönelten beyanlarda bulunma gibi hususlar yasa dışılığa temel kabul edilmiştir.⁴⁴

Sosyal medya platformları, kullanıcılarına şeffaf bir şikâyet mekanizması sunmakla yükümlü kılınmışlardır. Bu doğrultuda sosyal medya platformları bünyesinde şikâyet sürecini yönetecek bir denetim organının kurulması şart koşulmuştur.⁴⁵ Platformun şikâyetlerle ilgili verdiği olumlu ya da olumsuz kararlar, gerekçeleri ile birlikte gecikme olmaksızın şikâyet sahibine ve etkilenen kullanıcıya bildirilmelidir. Şikâyette bulunabilecek kişiler Kanunda açıkça belirtilmemiş olup Kanunun amacı doğrultusunda bu kişilerin vatandaşlar, sivil toplum kuruluşları ve diğer şikâyet organlarını içerdiği düşünülmektedir.⁴⁶ Bu kanallardan alınan her şikâyet belgelenmelidir.⁴⁷ Bir takvim yılında, yasa dışı içeriklere dair 100’den fazla şikâyet alan platformların yılda iki kez Almanca rapor hazırlamaları ve bu raporlarda şikâyetleri nasıl ele aldıklarını ayrıntılı biçimde belirtmeleri gerekmektedir.⁴⁸ Rapor, her altı aylık dönemin

⁴¹ Law Library of Congress, *Initiatives to Counter Fake News in Selected Countries*, s. 37.

⁴² Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz, *Act to Improve Enforcement of the Law in Social Networks*, 12 Temmuz 2017, m. 1/f. 1, Erişim: 30.07.2021, https://www.bmjv.de/SharedDocs/Gesetzgebungsverfahren/Dokumente/NetzDG_engl.pdf?__blob=publicationFile&v=2

⁴³ ECPRD, “Legislation on defamation and disinformation and procedures to register an online media company” (Hakaret ve dezenformasyon ile ilgili mevzuat ve bir çevrimiçi medya şirketinin tescil prosedürleri), Bilgi Talebine Almanya Federal Meclisinin Cevabı, Talep No: 4193, 27 Kasım 2019, Erişim: 29.07.2021 (Sınırlı Erişim), <https://ecprd.secure.europarl.europa.eu/ecprd/private/request-details/473141>

⁴⁴ Law Library of Congress, *Initiatives to Counter Fake News in Selected Countries*, s. 39.

⁴⁵ Dülger, M. V., Oğlakcıoğlu, M. T., “Alman Sosyal Ağlarda Hukuk Uygulamasının İyileştirilmesi Hakkında Kanuna İlişkin Değerlendirme”, *Ceza Hukuku Dergisi*, C: 13, S: 37, Ağustos 2018, s. 100.

⁴⁶ Dülger, M. V., Oğlakcıoğlu, M. T., “Alman Sosyal Ağlarda Hukuk Uygulamasının İyileştirilmesi Hakkında Kanuna İlişkin Değerlendirme”, s. 99.

⁴⁷ Dülger, M. V., Oğlakcıoğlu, M. T., “Alman Sosyal Ağlarda Hukuk Uygulamasının İyileştirilmesi Hakkında Kanuna İlişkin Değerlendirme”, s. 98.

⁴⁸ Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz, *Act to Improve Enforcement of the Law in Social Networks*, m. 2/f. 1.

ardından bir ay sonra Resmî Gazete’de ve herkesin ulaşabileceği şekilde sosyal medya şirketinin resmî sayfasında yayımlanmalıdır. Raporda toplam şikâyet sayıları, şikâyetleri inceleyen çalışanların sayısı ile niteliği, bir içeriğin silinmesine neden olan şikâyetlerin sayısı, karar verme ölçütleri ve içeriğin silinmesinin ne kadar sürede gerçekleştiği gibi bilgilere de detaylı bir şekilde yer verilmelidir.⁴⁹

Sosyal ağ sağlayıcıları, Almanya özelinde bir servis merkezi ile bu merkeze bağlı bir yetkili tayin etmeli ve buna ilişkin irtibat bilgilerini kendi platformlarında kolaylıkla erişilebilir hâle getirmelidir. Yasa dışı içeriklere yönelik bildirimler ülke içindeki bu yetkiliye yapılacak, bir bilgi talebine yanıt vermesi için yetkiliye 48 saat süre tanınacak ve mahkeme süreçlerinin işleyişinde herhangi bir belge alışverişi maksadıyla yetkilinin adresi muhatap alınacaktır.⁵⁰

Yukarıda sıralanan bu yükümlülüklerini kasten ya da taksirle yerine getirmeyen sosyal medya şirketlerine 50 milyon avroya varan para cezası verilebilir.⁵¹ Adalet Bakanlığının bir sosyal medya şirketine ceza verebilmesi için (ör. silinmeyen bir içeriğin yasa dışı olduğuna kanaat getirildiği durumlarda) öncelikli olarak bir mahkeme kararı gerekmektedir. Mahkeme kararı nihaidir ve Bakanlık üzerinde bağlayıcıdır.⁵²

Yalan haber bağlamında ayrıca, Ceza Kanununda bir kimseye ilişkin aslı olmayan, doğrulanamayacak veya açıkça yalan haber yapmanın cezalandırılacağı öngörülmüştür. Bir fiilin bu suç kapsamına girebilmesi için nesnesi olan kişiyi karalayabilme kapasitesinin olması ya da o kişi hakkında kamuoyunu olumsuz yönde etkileyebilmesi gerekmektedir.⁵³ Bu suç için belirlenmiş ceza azami bir yıllık hapis ya da para cezası, suçun kamuya açık bir şekilde veya yazılı materyalin dağıtılmasıyla gerçekleşmesi hâlinde azami iki yıllık hapis ya da para cezasıdır. Suç şayet kasten işlenmişse azami iki yıllık hapis ya da para cezası, kasıtlı fiil kamuya açık bir toplantıda gerçekleşmişse veya yazılı materyalin dağıtılmasını içeriyorsa azami beş yıllık hapis ya da para cezası verilir. Bu suç bir siyasetçiye karşı, siyasetçinin kamusal faaliyetlerini yürütmesini zorlaştıracak bir biçimde işlenmişse üç aydan beş yıla kadar hapis cezası öngörülmüştür. Sosyal medya platformları genellikle bu bağlamda -paylaşımların kapalı gruplarda gerçekleşme durumları hariç- kamuya açık alanlar olarak değerlendirilmektedir.⁵⁴

⁴⁹ Law Library of Congress, *Initiatives to Counter Fake News in Selected Countries*, s. 39.

⁵⁰ ECPRD, “Spreading hatred and incitement to violence through social networks - UPDATE” (Sosyal ağlar yoluyla nefret yaymak ve şiddete teşvik etmek - GÜNCELLEME), Bilgi Talebine Almanya Federal Meclisinin Cevabı, Talep No: 3598, 24 Ocak 2018, Erişim: 28.07.2021 (Sınırlı Erişim), <https://ecprd.secure.europarl.europa.eu/ecprd/private/request-details/303568>

⁵¹ Sosyal medya şirketlerine uygulanacak para cezalarının tespit edilmesine yönelik 2018 yılı Mart ayında Adalet Bakanlığı tarafından bir kılavuz yayımlanmıştır. Kılavuzla ilgili detaylı bilgi için bkz. https://www.bmjv.de/SharedDocs/Downloads/DE/Themen/Fokusthemen/NetzDG_Bu%C3%9Fgeldleitlinien_engl.pdf?__blob=publicationFile&v=2

⁵² Law Library of Congress, *Initiatives to Counter Fake News in Selected Countries*, s. 39, 40.

⁵³ ECPRD, 4193 Nolu Bilgi Talebine Almanya Federal Meclisinin Cevabı.

⁵⁴ Law Library of Congress, *Initiatives to Counter Fake News in Selected Countries*, s. 35, 36.

Sosyal Ağların Düzenlenmesi Kanununun yürürlüğe girdiği ilk altı ayda, Facebook gelen şikâyete tabi içeriklerin %21,2'sini, YouTube %27,1'ini, Google+ %46,1'ini ve Twitter ise %10,8'ini kaldırmıştır.⁵⁵ Güncel bir gelişme olarak 1 Nisan 2021'de Resmî Gazete'de yayımlanan ve Sosyal Ağların Düzenlenmesi Kanunu gibi bazı kanunlarda değişiklikler getiren düzenleme uyarınca sosyal medya şirketleri artık yasa dışı içeriği kaldırmakla kalmayacak, bu durumu Federal Kriminal Polis Dairesine (*Bundeskriminalamt*) bildirme yükümlülüğü altına da gireceklerdir. Bildirilmesi gereken paylaşımlar; yasa dışı örgütlerin propaganda materyalinin yayılması, ölüm tehdidinde bulunulması, ciddi şiddet içerikli eylemlere hazırlık, şiddete teşvik ve şiddetin tasvir edilmesi, suçun ödüllendirilmesi ve onaylanması, isyana teşvik ya da çocuk pornografisi kayıtlarının yayılması suçlarına konu olmalıdır. Getirilen yenilikler arasında, polise yasa dışı paylaşımın içeriği ile birlikte içeriği kamuya intikal ettiren ya da en son paylaşan kullanıcının IP adresi ve bağlantı noktası numarasının verilmesi de vardır.⁵⁶ Bu minvalde ilgili platformların yetersiz bir raporlama sistemi kurmaları hâlinde yaptırımlar uygulanabilecektir. Bu değişikliklerde, verdikleri hizmet sebebiyle toplumda önemli bir role sahip olan ulusal düzeydeki siyasetçiler gibi yerel siyasetçilerin de kendilerine yöneltilen hakaret, karalama ya da aşağılama gibi yasa dışı fiillerden daha etkili bir şekilde korunması hedeflenmiştir. Ayrıca acil tıbbi hizmet veren kişiler, tehditlere ve şiddet içeren eylemlere karşı daha iyi bir yasal korumaya kavuşturulmuştur.⁵⁷

28 Haziran 2021'de yürürlüğe giren ve Sosyal Ağların Düzenlenmesi Kanununda değişiklikler yapan diğer Kanun, Almanya'da sosyal medya ile ilgili atılan adımların sonucusudur. Bu düzenlemede kullanıcıların şikâyet mekanizmalarına daha rahat ve doğrudan erişebilmeleri için platformların sağlaması icap eden koşullar artırılmış, bu mekanizmaların "kolay kullanılabilir" (*easy to use*) olmaları şart addedilmiştir. Buna ilaveten sosyal medya platformlarının bir içeriği kaldırma ya da kaldırmama kararlarının incelenmesine yönelik yeni bir itiraz süreci tayin edilmesi de sosyal medya platformları açısından yükümlülük kapsamına alınmıştır. Kararlara itiraz, iki hafta içerisinde yapılabilecektir. Ayrıca kullanıcılarla platformlar arasındaki ihtilafların çözülebilmesi için yetkili merci olarak Federal Adalet Ofisi (*Bundesamt für Justiz*) belirlenmiştir. Değişiklikte sosyal medya platformlarınca yılda iki kez hazırlanan raporların daha fazla bilgi içermesi gerektiği hükme bağlanmıştır. Özellikle yasa dışı içeriklerin tespit edilmesi amacıyla otomasyon sistemlerinin kullanılıp kullanılmadığı ve nasıl kullanıldığı platformlar tarafından açıklığa kavuşturulmalıdır. Bunun yanı sıra raporlarda şikâyet

⁵⁵ Jones, K., *Online Disinformation and Political Discourse – Applying a Human Rights Framework*, 2019, s. 23, Erişim: 30.07.2021, <https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/2019-11-05-Online-Disinformation-Human-Rights.pdf>

⁵⁶ Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz, *Gesetz zur Bekämpfung des Rechtsextremismus und der Hasskriminalität*, 1 Nisan 2021, Erişim: 03.08.2021, https://www.bmjbv.de/SharedDocs/Gesetzgebungsverfahren/Dokumente/Bgbl_Bekaempfung_Rechtsextremismus_Hasskriminalitaet.pdf;jsessionid=2603DFEBE74C459B7C41AD0B1A35ACAC.2_cid297?_blob=publicationFile&v=3

⁵⁷ Die Bundesregierung, *Entschieden gegen Hetze im Netz*, 3 Nisan 2021, Erişim: 03.08.2021, <https://www.bundesregierung.de/breg-de/suche/gesetz-gegen-hasskriminalitaet-1722896>

sayılarının, işaretli her bir içeriğin kaldırılmasına kadar geçen süreye bölünerek münhasıran aktarılması gerekmektedir. Bu düzenleme sayesinde kararlara karşı yapılabilecek olan itirazların sayısı ve ilk kararın değiştirildiği vakalar da raporlara yeni bir unsur olarak eklenecektir. Düzenlemede Federal Adalet Ofisinin hareket alanı genişletilerek yalnızca bir ihlal durumunda yaptırım uygulanması değil, kurallara riayet edilmesi hususunda platformların denetlenebilmesi de Ofisin yetkileri arasında zikredilmiştir. Karar alma kıstasları, Almanya'daki kayıtlı kullanıcı sayıları ve son takvim yılında alınan başvuru sayıları gibi bilgileri edinebilmek yine Ofisin uhdesindedir.⁵⁸

3.2. Amerika Birleşik Devletleri

ABD Anayasasında yapılan birinci değişiklik (*First Amendment*) kapsamında ifade özgürlüğü garanti altına alınarak buna yönelik kuvvetli bir saygı ve koruma kültürü geliştirilmiştir.⁵⁹ Teknoloji şirketleri ABD'de serbest rekabet ortamı içerisinde kendilerine katı yasal yükümlülükler uygulanmaksızın faaliyetlerini yürütmektedir. Sosyal medya şirketleri, özellikle 1996 tarihli İletişim Uygunluk Kanununun (*Communications Decency Act*) 230. maddesinin, internet platformlarının "yayıncı" kategorisinde değerlendirilmemesi gerektiğine dair bir dayanak olarak yorumlanması nedeniyle kendi platformlarında üçüncü kişilerce yayımlanan içeriklerle ilgili herhangi bir sorumluluğu haiz görülmemiştir.⁶⁰ Şirketlerin yasal olarak sorumlu tutulmalarına ilişkin herhangi bir kapsamlı düzenleme de bulunmamaktadır. Öte yandan 2017 yılının Ekim ayında Mark Warner, Amy Klobuchar ve John McCain gibi senatörler Dürüst Reklamlar Kanunu (*Honest Ads Act*) teklifini Kongreye sunmuşlar ve bu kanun teklifi uyarınca aylık en az 50 milyon görüntülenme sayısına sahip dijital platformların seçim reklamlarını şeffaf hâle getirmelerini istemişlerdir. Temsilciler Meclisinde de bunun muadili sayılabilecek bir teklif sunulmuş; fakat bunların hiçbiri kanunlaşmamıştır. 2019 yılının Mayıs ayında bu teklifler yeniden sunulmuştur.⁶¹

ABD Kongresinde birçok dinleme toplantısı (*hearing*) yapılarak çevrimiçi ortamdaki zararlı içeriklere, özellikle de dezenformasyon ile yalan haberlere dönük muhtelif araştırma faaliyetleri yürütülmektedir. Araştırılan konular arasında Rusya'nın 2016 ABD başkanlık seçimlerine müdahale ettiği iddiaları, kişisel verilerin açık rıza alınmaksızın siyaset kampanyalarında mikro hedefleme yöntemiyle⁶² reklamlama için kullanıldığını açığa çıkaran

⁵⁸ Library of Congress, *Germany: Network Enforcement Act Amended to Better Fight Online Hate Speech*, 2021, Erişim: 29.07.2021, <https://www.loc.gov/item/global-legal-monitor/2021-07-06/germany-network-enforcement-act-amended-to-better-fight-online-hate-speech/>

⁵⁹ Jones, K., *Online Disinformation and Political Discourse – Applying a Human Rights Framework*, s. 19.

⁶⁰ Columbia University, "Communications Decency Act", 47 U.S.C. Section 230, Erişim: 02.08.2021, <http://www.columbia.edu/~mr2651/ecommerce3/2nd/statutes/CommunicationsDecencyAct.pdf>

⁶¹ Jones, K., *Online Disinformation and Political Discourse – Applying a Human Rights Framework*, s. 19.

⁶² Mikro hedefleme (*microtargeting*) yöntemi ile bireylerin yaşam tarzı, beğeni, değer ve internet üzerindeki dolaşım alışkanlıkları baz alınarak, her birine ayrı reklamlarla hitap edilmesi kast edilmektedir. Bu yöntemin siyasette kullanılmasına dair özellikle 2016 ABD başkanlık seçimleri ve Brexit referandumu öne çıkmaktadır.

Cambridge Analytica skandalı ve dijital çağda sosyal medya platformlarının siyasi ve iktisadi gücü vardır.⁶³ ABD Senatosu İstihbarat Komisyonunun talebi doğrultusunda seçimlere Rusya'nın müdahalesi ve bu bağlamda Facebook, Twitter ve Alphabet gibi şirketlerin kişisel veri kullanımına ilişkin sorumluluğu irdelenmiş, New Knowledge adlı düşünce kuruluşu tarafından kapsamlı bir rapor hazırlanmıştır.⁶⁴ 2017'de Facebook ve Google gibi önde gelen teknoloji şirketlerinin üst düzey yetkilileri (buna Facebook CEO'su Mark Zuckerberg de dâhil olmak üzere) Senatonun Adalet Komisyonuna çağrılarak ifadeleri alınmıştır.⁶⁵ 24 Temmuz 2019'da Federal Ticaret Komitesi (*Federal Trade Commission*) Facebook'a kişisel verilerin uygunsuz kullanımı nedeniyle 5 milyar dolar para cezası vermiş, bunun yanında da platforma kişisel verilerin kullanımı konusunda yeni kısıtlamalar getirmiştir.⁶⁶

2019 yılının Ocak ayında New York Başsavcısı tarafından sahte hesaplar açarak sosyal medyada kâr elde etmeye çalışan bir şirket hakkında soruşturma başlatılmış ve bunun sonucunda sahte hesaplar yoluyla yürütülen sosyal medya aktivitesinin yasa dışı olduğuna hükmedilerek, bu konuya dair ilk emsal ortaya konulmuştur.⁶⁷

Sosyal medya şirketlerinin yükümlülüklerine yönelik atılan kritik bir adım, dönemin ABD Başkanı Donald Trump tarafından 28 Mayıs 2020 tarihinde imzalanan başkanlık kararnamesidir (*executive order*). Kararnamede; sosyal medya şirketlerinin ifade özgürlüğüne müdahale ettikleri, kendilerine uygun gelmeyen görüşleri bir nevi sansürledikleri ve kamuoyunu ilgilendiren olaylara ilişkin vatandaşların neyi görüp göremeyeceğini kontrol edebilecek bir güce sahip oldukları belirtilmiştir.⁶⁸ Bu hâliyle sosyal medya şirketleri tarafından sunulan platformların, görüşlerin çeşitliliğine ve farklı yaklaşımlar arası açık tartışma ortamına aykırı bir konum aldığı iddia edilmiştir. Kararnamede, yukarıda da sözü edilen İletişim Uygunluk Kanununun 230. maddesindeki sorumsuzluğun ancak belirli koşullarda geçerli olduğu ve içeriklere erişimi bu sınırlamalar haricinde kısıtlayan ya da içerikleri silen bir platformun bu yasal sorumsuzluktan faydalanmaması gerektiği vurgulanmıştır. Buradan hareketle bu türden platformların basit birer forum ya da platform olarak değil, klasik anlamda bir editör ya da yayıncı gibi değerlendirilmesi gerektiği görüşü savunulmuştur. Sosyal medya şirketlerinin 230. madde kapsamında içeriklere yapabilecekleri "iyi niyetli" müdahalenin yalnızca müstehcen,

⁶³ Bradshaw, S., Neudert, L., Howard, P. N., *Government Responses to Malicious Use of Social Media*, NATO Stratcom Coe, 2018, s. 10, Erişim: 03.08.2021, https://stratcomcoe.org/cuploads/pfiles/web_nato_report_-_government_responses-1.pdf

⁶⁴ DiResta, R., Albright J., Johnson, B. vd., *The Tactics & Tropes of the Internet Research Agency*, 2019, Erişim: 03.08.2021, <https://digitalcommons.unl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1003&context=senatedocs>

⁶⁵ Funke, D., Flamini, D., *A guide to anti-misinformation actions around the World*, Poynter, Erişim: 03.08.2021, <https://www.poynter.org/ifcn/anti-misinformation-actions>

⁶⁶ Federal Trade Commission, "FTC Imposes \$5 Billion Penalty and Sweeping New Privacy Restrictions on Facebook", 24 Temmuz 2019, Erişim: 02.08.2021, <https://www.ftc.gov/news-events/press-releases/2019/07/ftc-imposes-5-billion-penalty-sweeping-new-privacy-restrictions>

⁶⁷ Funke, D., Flamini, D., *A guide to anti-misinformation actions around the world*.

⁶⁸ Federal Register, "Executive Order 13925 of May 28, 2020 - Preventing Online Censorship", C: 85, S: 106, 2 Haziran 2020, s. 34079, Erişim: 02.08.2021, <https://www.govinfo.gov/content/pkg/FR-2020-06-02/pdf/2020-12030.pdf>

taciz ya da şiddet içerikli paylaşımlara karşı olabileceği, bunun dışındaki müdahalelerin ise keyfi ve yanıltıcı olacağı belirtilmiştir.⁶⁹ Kararname uyarınca Federal İletişim Komitesi (*Federal Communications Commission*); sosyal medya şirketlerinin içeriklere müdahale kriterlerini, müdahale edilen içeriklerin niteliğini ve müdahalenin iyi niyet gözetilerek yapılıp yapılmadığını incelemeye yetkili kılınmıştır. Ayrıca Adalet Bakanı (*Attorney General*) tarafından bir çalışma grubu oluşturularak sosyal medya platformlarının siyasi görüşe göre içerik erişimini şekillendirdiği varsayılan algoritmalar gibi tarafgirlik arz ettiği belirtilen çeşitli unsurlarının incelenmesi gerekli görülmüştür.⁷⁰

Eyaletlerce kişisel verilerin korunmasına ve sosyal medya okuryazarlığını artırmaya yönelik kanunlar yürürlüğe konulmakta ya da girişim aşamasına getirilmektedir. Örneğin 2018 yılının Eylül ayında Kaliforniya’da medya okuryazarlığı eğitiminin okullarda verilmesine ilişkin bir düzenleme ihdas edilmiştir.⁷¹ Yine Kaliforniya’da 1 Ocak 2020 tarihinde yürürlüğe giren Kaliforniya Tüketici Mahremiyeti Kanunu (*California Consumer Privacy Act*), bireylerin kişisel verilerinin kullanımı üzerinde söz sahibi olmasını sağlamayı ve şirketlerin kişisel verileri işleme süreçleri hakkında daha hesap verebilir kılınmasını hedeflemektedir. Kanun uyarınca bireyler, haklarında toplanan bilgilerin kendilerine bildirilmesini talep edebilmekte, bu bilgilerin silinmesini isteyebilmekte ve kendileriyle alakalı bilgilerin üçüncü kişilere satılmasını önleyebilmektedir. Talepte bulunan kişilere şirketlerin ayrı bir muamele göstermelerinin önüne de geçilmektedir. Yine Kanuna göre, yıllık 25 milyon dolar brüt geliri olan, gelirin %50 ya da daha fazlasını tüketicilerin kişisel bilgilerini satarak elde eden ya da 50.000’den fazla tüketici veya hanenin bilgisini ticari amaçlarla satın alan, bulunduran, satan ya da paylaşan şirketler sorumluluk kapsamındadır. Bireyler kendileri hakkında tutulan verilere yönelik bir “doğrulanabilir tüketici talebi” (*verifiable consumer request*) oluşturarak şirketlerden şu konularda bilgi edinebilir: kullanıcı hakkında toplanan bilgilerin kategorileri ve bu bilgilerin paylaşıldığı üçüncü kişilerin kimliği. Şirketlerin bu talebe uymaları için 45 günlük süreleri vardır; fakat bu süre belirli hâllerde 90 güne kadar uzatılabilir. Bireylerin yılda iki kez talepte bulunma hakları mevcuttur ve bu talepler ancak son 12 aylık verilere yönelik olabilir. Şirketler, herhangi bir ihlalde bulunmaları hâlinde vaka başına 7.500 dolara kadar para cezasına çarptırılabilir.⁷²

ABD Kongresi Araştırma Servisi (*Congressional Research Service*) tarafından hazırlanan bir raporda, özellikle Covid-19 salgınının sosyal medya mecralarında mezenformasyonun nasıl yayıldığını gözler önüne seren bir örnek olduğu belirtilmiştir. Salgının kaynağı, virüsün yayılma şekilleri ve salgınla mücadele yöntemleri hakkında ortaya çıkan bilgi kirliliği, sosyal medya mecralarının içerikleri algoritmalarla biçimlendirme eğilimi ve kullanıcıların yalnızca

⁶⁹ Federal Register, “Executive Order 13925 of May 28, 2020 - Preventing Online Censorship”, s. 34080.

⁷⁰ Federal Register, “Executive Order 13925 of May 28, 2020 - Preventing Online Censorship”, s. 34082.

⁷¹ Jones, K., *Online Disinformation and Political Discourse – Applying a Human Rights Framework*, s. 20.

⁷² California Legislative Information, “AB-375 Privacy: personal information: businesses”, 29 Haziran 2018, Erişim: 03.08.2021, http://leginfo.ca.gov/faces/billNavClient.xhtml?bill_id=201720180AB375

beğendikleri paylaşımlar üzerinden özelleşmiş ağlar kurabilme olanakları gibi sebeplerle daha da ivmelenmiştir. Sunulacak bir yasal düzenlemenin bir yandan sosyal ağlarda mezenformasyonun yayılmasının önüne geçmesi, diğer yandan da ifade özgürlüğünün sınırlarına riayet etmesi gerektiği aktarılmıştır.⁷³ Son olarak 25 Mart 2021 tarihinde Temsilciler Meclisi Enerji ve Ticaret Komisyonunda bir dinleme toplantısı düzenlenerek sosyal medya mecralarının aşırıcılık ve mezenformasyon ile dezenformasyonun yayılmasındaki rolü tartışılmıştır. Toplantıda Facebook, Google ve Twitter'ın CEO'larına konuya ilişkin muhtelif sorular yöneltilmiştir.⁷⁴

3.3. Avusturya

Avusturya, sosyal medya platformlarını müstakil bir kanunla düzenleyen az sayıdaki örnekler arasındadır. 1 Ocak 2021 itibarıyla yürürlüğe giren bir federal kanun, sosyal medya şirketlerinin yükümlülüklerini düzenlemiş ve paylaşımların kaldırılması ya da engellenmesi yönünde sorumluluklar tayin etmiştir. Kanunun tam adı İletişim Platformlarındaki Kullanıcılar İçin Koruyucu Tedbirlere Dair Federal Kanun (*Federal Law on Protective Measures for Users of Communication Platforms*)⁷⁵ olup Kanun sayesinde söz konusu mecraların daha şeffaf, hesap verebilir ve hızlı yanıt veren mahiyette kılınması amaçlanmıştır. Kanun, Avusturya'da faaliyet gösteren, ülkede ortalama 100.000'den fazla kullanıcıya sahip ve yıllık cirosu 500.000 avrodan fazla olan yerli ve yabancı kâr odaklı platformlara uygulanmaktadır. Bu platformlar çevrimiçi ansiklopediler, eğitim amaçlı mecralar ve gazetecilik faaliyetleri yürütülen kuruluşları içermemekte olup kâr amacıyla kullanıcılara birer iletişim platformu sunan yerli ve yabancı şirketleri kapsamaktadır. Bu platformlar Avusturya'da yerel otoritelerle çalışabilmek için gerekli nitelikleri haiz, bu Kanun uyarınca verilen talimatları yerine getirebilecek ve Almanca bilen bir sorumlu tayin etmelidir. Bunun yanı sıra ilgili platformun gerçek ya da tüzel kişi olarak bir yasal temsilci belirlemesi de gerekmektedir.⁷⁶

Platformlar kullanıcılara etkili ve şeffaf bir “şikâyet ele alma mekanizması” sunmak durumundadır. Bu şikâyetler; cebir, tehdit, ısrarlı takip, telekomünikasyon araçları vasıtasıyla sürekli taciz, aşağılama, izinsiz görüntü kaydı, şantaj, terör örgütü üyeliği, suça teşvik veya Nasyonal Sosyalist aktiviteleri yasaklayan kanunlara yönelik ihlaller gibi suç unsuru oluşturan

⁷³ Gallo, J. A., Cho, C. Y., “Social Media: Misinformation and Content Moderation Issues for Congress”, *Congressional Research Service*, R46662, 27 Ocak 2021, Summary, Erişim: 02.08.2021, <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R46662>

⁷⁴ House Committee on Energy & Commerce, *Disinformation Nation: Social Media's Role in Promoting Extremism and Misinformation*, 25 Mart 2021, Erişim: 02.08.2021, <https://energycommerce.house.gov/committee-activity/hearings/hearing-on-disinformation-nation-social-medias-role-in-promoting>

⁷⁵ Kanunun Almanca metni için bkz.

<https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=20011415>

⁷⁶ ECPRD, “Social media regulation and freedom of expression” (Sosyal medya düzenlemesi ve ifade özgürlüğü), Bilgi Talebine Avusturya Ulusal Konseyinin Cevabı, Talep No: 4631, 17 Şubat 2021, Erişim: 28.07.2021 (Sınırlı Erişim), <https://ecprd.secure.europarl.europa.eu/ecprd/private/request-details/597513>

fiillere ilişkin yapılabilir. Kullanıcılar bu gibi şikâyetlerini platformlara yöneltebilmenin yanında aşağıda belirtilen haklara da sahiptir:⁷⁷

- Şikâyetlerinin platformlar tarafından nasıl ele alındığı ve platformların ilgili içeriğe dair verdiği kaldırma ya da erişimi engelleme kararı hakkında bilgi edinme,
- Platformun bir şikâyete ilişkin vermiş olduğu kararın incelenmesini talep etme,
- Bu şikâyetin yetkili merciler önünde bir ihtilafa konu olması hâlinde sürecin doğrudan bir tarafı olabilme.

Platformlar şikâyete konu olan içeriğin yasa dışılığının açık olması hâlinde, ek bir tahkikat yürütmeksizin ilgili içeriği en fazla 24 saat içerisinde kaldırmak ya da erişime kapatmak mecburiyetindedir. Yasa dışılığı açık olmayan içeriklerin kaldırılması için tanınan azami süre ise yedi gündür. Silinen ya da erişime kapatılan içeriklere dair veriler, delil oluşturması sebebiyle azami 10 gün boyunca saklı tutulur. Bu süre yetkili kamu otoritesinin talebi hâlinde uzatılabilir.⁷⁸

Sosyal medya mecraları ayrıca içerikler hakkında vermiş oldukları kararların incelenmesine yönelik şeffaf bir mekanizma sağlamakla da yükümlüdür. Bir inceleme talebi, şikâyet sahibi kullanıcı veya içeriği silinen ya da erişime engellenen kullanıcı tarafından, kararın kendilerine tebliğ edilmesinden sonraki iki hafta içerisinde oluşturulabilir. Kullanıcılar sosyal medya platformuyla irtibat kurmalarına rağmen mevzubahis ihtilafın çözülememesi durumunda konuyu Avusturya'da medya, telekomünikasyon ve posta hizmetlerinin denetimi ile geliştirilmesine ilişkin faaliyet gösteren Radyo ve Telekomünikasyon Düzenleme Kuruluna (*Rundfunk und Telekom Regulierungs-GmbH* -kısa ismiyle *RTR*) taşıyabilir. Eğer Kurul, bir ay içerisinde belirli bir platforma dair beşten fazla başvuru alırsa denetleyici otorite olarak servis sağlayan platformun itirazları nasıl ele aldığını inceleyebilir. Kurul, platformların yasal çerçeveye riayet etmeleri için talimatlar verebilir. Arka arkaya talimat verilmesini gerektiren ve süreklilik arz eden ihlal durumlarında platformlar Kurul tarafından 10 milyon avroya varan para cezasına çarptırılabilir.⁷⁹

3.4. Fransa

Fransa'da basın özgürlüğüne ilişkin 29 Temmuz 1881 tarihli Kanun yürürlükte olup birçok kez değişikliğe uğramıştır. Kanunun düzenlediği medya mecraları "kamusal alanlarda veya toplantılarda posterler yoluyla ya da elektronik araçlarla yayılan her türlü yazılı, basılı, çizili, resmedilmiş, amblemli ya da yazı, söz veya görsel içerikli medya kanalları şeklinde satılmış

⁷⁷ ECPD, 4631 Nolu Bilgi Talebine Avusturya Ulusal Konseyinin Cevabı.

⁷⁸ ECPD, 4631 Nolu Bilgi Talebine Avusturya Ulusal Konseyinin Cevabı.

⁷⁹ ECPD, 4631 Nolu Bilgi Talebine Avusturya Ulusal Konseyinin Cevabı.

yahut dağıtılmış bilgiler” şeklinde sıralanmıştır.⁸⁰ Kanunun 27. maddesi dezenformasyon ve mezenformasyona ilişkin hükümler içermektedir: Yanlışlanmış, kurgulanmış veyahut kandırma amacı ve kötü niyetle üçüncü kişilere bir şeyler atfetmiş, kamu düzenini bozan ya da bozabileceğine ihtimal verilen yanlış haberlerin yayımlanması, dağıtılması ya da yeniden üretilmesi, 45.000 avroluk bir tutar ile cezalandırılır. Bu türden yalan haberler, askerlerin moralini bozacak ya da ulusun savaş durumundaki çabalarını tahrip edecek nitelikte ise ceza 135.000 avroya kadar çıkarılabilir.⁸¹ Bunlara ek olarak farklı maddelerde de ayrımcılık, hakaret ve aleni hakaret ile nefret suçu gibi meseleler düzenlenmiştir (m. 24, 29, 32).⁸²

Seçim Kanunu uyarınca yalan haber, hakaret ve benzeri içeriklerin seçimlerin sonuçlarına etki etmeleri durumunda bu türden içerikleri paylaşanlar hakkında bir yıllık hapis veya 15.000 avroya kadar para cezası uygulanabilir.⁸³ Mecraların kanuni yükümlülüğü hususunda ise görsel ve işitsel iletişim araçları hakkında yürürlükte olan Kanunda, bir internet sayfasında oluşturulan içerikten yalnızca içeriği oluşturanın değil mecranın yayıncısının da sorumlu olduğu belirtilmiştir.⁸⁴

22 Aralık 2018’de yalan haberlerin sosyal medya ekseninde demokrasiye yönelttiği iddia edilen tehditlerin önüne geçilmesi amacıyla, Enformasyonun Manipüle Edilmesine Karşı Mücadele Kanunu (*loi relative à la lutte contre la manipulation de l'information*) yürürlüğe girmiştir.⁸⁵ Bu Kanun aynı zamanda “yalan haber kanunu” (*loi fake news*) olarak da bilinmektedir. Parlamentoda ciddi muhalefetle karşılaşan Kanun, ifade özgürlüğü çerçevesinde Fransa’da anayasa yargısı organı olan Anayasa Konseyine (*Conseil Constitutionnel*) de taşınmış; fakat Konsey, Kanunun Anayasadaki ilgili maddelere aykırı olmadığına hükmetmiştir.⁸⁶

Bahse konu Kanunun amacı, dijital mecralarda yalan haberlerin büyük bir hızda yayılmasının önüne geçmek ve yabancı devletler tarafından sosyal ağların manipüle edilmesini engellemektir. Özellikle seçim süreçlerinin öncesinde ve seçimler esnasında bu türden manipülasyonların varlığına dikkat çekilmekte ve Brexit referandumu ile 2016 yılındaki ABD başkanlık seçimleri buna örnek verilmektedir. Bu bağlamda ilk olarak sosyal medya platformlarının seçim süreçlerinde sponsorlu içerikler hakkında hesap vermeleri gerekmekte, ayrıca günlük belli bir sayıda bağlantının üzerine çıkan mecraların Fransa’da yasal bir temsilci

⁸⁰ ECPD, “Legislation on defamation and disinformation and procedures to register an online media company” (Hakaret ve dezenformasyon ile ilgili mevzuat ve bir çevrimiçi medya şirketinin tescil prosedürleri), Bilgi Talebine Fransa Ulusal Meclisinin Cevabı, Talep No: 4193, 18 Ekim 2019, Erişim: 02.08.2021 (Sınırlı Erişim), <https://ecprd.secure.europarl.europa.eu/ecprd/private/request-details/473141>

⁸¹ Law Library of Congress, *Initiatives to Counter Fake News in Selected Countries*, s. 30.

⁸² ECPD, 4193 Nolu Bilgi Talebine Fransa Ulusal Meclisinin Cevabı.

⁸³ Law Library of Congress, *Initiatives to Counter Fake News in Selected Countries*, s. 30.

⁸⁴ ECPD, “Regulation of publication of extreme violence online (for example on social media)” (Aşırı çevrimiçi şiddetin [ör. sosyal medyada] yayımlanmasına yönelik düzenlemeler), Bilgi Talebine Fransa Ulusal Meclisinin Cevabı, Talep No: 4064, 24 Nisan 2019, Erişim: 02.08.2021 (Sınırlı Erişim), <https://ecprd.secure.europarl.europa.eu/ecprd/private/request-details/432179>

⁸⁵ ECPD, 4193 Nolu Bilgi Talebine Fransa Ulusal Meclisinin Cevabı.

⁸⁶ Jones, K., *Online Disinformation and Political Discourse – Applying a Human Rights Framework*, s. 23, 24.

bulundurmaları ve algoritmalarını kamuya açmaları şart koşulmaktadır. Platformlar, seçimlerden önceki üç aylık dönemde kullanıcılara dürüst, açık ve şeffaf bilgi sunmalı ve kendilerine promosyon amacıyla para veren ulusal önemi haiz kişilerin bilgilerini açıklamalıdır. Ayrıca kişisel verilerin bu süreçte nasıl kullanıldığı ve şahısların promosyon amacıyla ne kadar para verdikleri kamuoyuna duyurulmalıdır. İkinci olarak da yalan haberlerin hızlıca yayılmasına engel olmak için yasal işlem başlatılması öngörülmektedir. Burada yalan haber nitelemesini yapmak davayı gören hâkime bırakılmakta ve bu nitelemede 1881 tarihli Kanun baz alınarak geliştirilen üç kriter uygulanmaktadır: Yalan haber açık olmalıdır, yapay yollardan ve büyük bir çapta yayılmaya başlamış olmalıdır, kamu düzenini veya seçimlerin güvenliğini bozma tehdidi barındırmalıdır.⁸⁷

Seçim süreçlerinin dışında da yalan haberle mücadele edilmesi planlanmış ve bu mücadelede yetki Yüksek Yayıncılık Kuruluna (*Conseil supérieur de l'audiovisuel*) verilmiştir. Bu mücadele kapsamında yabancı devletler tarafından kontrol edilen ya da yönlendirilen yayın kuruluşlarının engellenmesi ya da yayıncılık faaliyetlerinden alıkonulması Kurulun yetkisi dâhilindedir. Kanunun gazeteciliğe ve ifade özgürlüğüne herhangi bir etkisinin olması beklenmemektedir. Kanunun amacının yalnızca kasıtlı olarak bilgilerin çarpıtılmasına yönelik mücadeleye dair yasal bir çerçeve geliştirmek olduğu ileri sürülmektedir.⁸⁸ Bu kanunlara ilaveten dijital ekonomiyle ilgili 21 Haziran 2004 tarihli ve 2004-575 sayılı Kanuna göre ise erişim ve yer sağlayıcıların; illegal içeriklere erişimi engellemek, nefret içeriklerini bildirmek, bazı illegal içeriklerle ilgili bilgi vermek, kimlik ve bağlantı verilerini depolamak ve iletmek, videoları dijital olarak işaretlemek gibi yükümlülükleri mevcuttur.⁸⁹

Son olarak Fransa Anayasa Konseyi, Mart 2019'da Fransa Ulusal Meclisi üyesi Laetitia Avia tarafından sunulan ve uzun tartışmalar sonucunda 13 Mayıs 2020'de kabul edilen Kanunun (Avia Kanunu – *loi Avia*) çeşitli hükümlerini 18 Haziran 2020'de verdiği kararla Anayasaya aykırı bulmuştur. İlgili Kanunda sosyal medya şirketleri için ayrımcılık, nefret, şiddet, insanlığa karşı suçların inkârı ve cinsel taciz içerikli paylaşımları kullanıcılardan gelen şikâyetler üzerine 24 saat içinde; terör ve çocuk pornografisi içerikli paylaşımları ise yetkili makamlardan gelen bildirim üzerine bir saat içinde kaldırma yükümlülükleri öngörülmüştür. Sosyal medya şirketleri, adli makamlarla iş birliği yapmadıkları ve belirtilen kurallara uymadıklarında 250.000 avroya varan adli para cezasına çarptırılabilirlerdir.⁹⁰ Sosyal medya şirketlerinin bu düzenlemelere uyup uymadıklarının denetlenmesi maksadıyla yetkili kılınan Yüksek Yayıncılık Kurulu, yükümlülükler yerine getirilmediği takdirde ilgili şirketin yıllık cirosunun %4'üne ya da 20 milyon avroya kadar (hangisi yüksekse) bir idari para cezası da verebilecektir. Anayasa

⁸⁷ ECPD, 4193 Nolu Bilgi Talebine Fransa Ulusal Meclisinin Cevabı.

⁸⁸ ECPD, 4193 Nolu Bilgi Talebine Fransa Ulusal Meclisinin Cevabı.

⁸⁹ ECPD, 4193 Nolu Bilgi Talebine Fransa Ulusal Meclisinin Cevabı.

⁹⁰ Conseil Constitutionnel, "Décision n° 2020-801 DC du 18 juin 2020", 18 Haziran 2020, Erişim: 02.08.2021, <https://www.conseil-constitutionnel.fr/decision/2020/2020801DC.htm>

Konseyi, Kanunun içerik kaldırmaya ilişkin hükümlerini gereklilik, ölçülülük ve amaca uygunluk gibi yönlerden ifade özgürlüğüne aykırı bulmuş; gerek zaman diliminin belirli bir içeriğin yasa dışılığına hükmedebilmek için yeterli olmayacağını gerekse normal mahkeme süreçleri dışında işleyecek olan bu hızlı karar alma mekanizmalarının yargı sistemini pas geçecek alternatif bir yol öngördüğünü belirtmiştir.⁹¹ Her ne kadar yukarıda sözü geçen ve suç niteliği taşıyan içeriklerin ifade özgürlüğüne aykırı olduğu Konseyce vurgulanmışsa da Kanunun öngördüğü yöntemlerin “aşırı sansür” sonucunu doğuracağı, bundan dolayı da ifade özgürlüğüne yönelik bir tehlike oluşturacağı öne sürülmüştür. Ayrıca Yüksek Yayıncılık Kuruluna Kanun tarafından verilecek yetkiler de diğer iptal edilen hükümlerle bağlantılı olarak iptal edilmiştir.⁹² Kanunun iptal edilen hükümlerinin ardından, geriye kalan kısmı 24 Haziran 2020’de Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron tarafından imzalanarak kanunlaşmıştır. Kanunlaşan hükümler arasında nefret suçlarına has yeni bir mahkeme kurulması ve konuya ilişkin Yüksek Yayıncılık Kurulu tarafından görev sınırları tayin edilecek bir gözlem merkezinin oluşturulması yer almaktadır.⁹³

3.5. İngiltere

İngiltere’de sosyal medya şirketlerine yönelik herhangi bir yasal düzenleme mevcut değildir. Fakat parlamento komisyonları düzeyinde konuyu ele alan İngiltere, özellikle çevrimiçi ortamda bulunan yasa dışı ve zararlı içeriklere yönelik alternatif mücadele biçimleri geliştirmeye çalışmaktadır. Hükümetin bu içerikler hakkındaki tavrı, çevrimdışı ortamlarda suç olan şeyin, çevrimiçi ortamlarda da suç kabul edilmesi lehinedir.⁹⁴ Hükümet 2019 yılının Nisan ayında yayımladığı raporda (*White Paper*)⁹⁵ bireylerin ve özellikle de çocukların, sosyal medyadaki yasa dışı ve zararlı içeriklerden kötü etkilenmesinin önüne geçilmesi için bir düzenleme yapılması gerektiğini öngörmüştür.⁹⁶ Önerilen düzenlemelerin kapsamına giren konu başlıklarından biri olarak yalan haber hakkında, ABD Kongresi Hukuk Kütüphanesinin (*Law Library of Congress*) raporu kavramın İngiltere için yenilik arz etmediğini belirtmiştir; zira Kraliyet Özel Danışma Konseyinin (*Privy Council*) 1688’deki kararı uyarınca yalan haber yaymak

⁹¹ Boring, N., “France: Constitutional Court Strikes Down Key Provisions of Bill on Hate Speech”, *Law Library of Congress*, 29 Haziran 2020, Erişim: 03.08.2021, <http://www.loc.gov/law/foreign-news/article/france-constitutional-court-strikes-down-key-provisions-of-bill-on-hate-speech/>

⁹² Conseil Constitutionnel, “Décision n° 2020-801 DC du 18 juin 2020”.

⁹³ Légifrance, “LOI n° 2020-766 du 24 juin 2020 visant à lutter contre les contenus haineux sur internet”, 24 Haziran 2020, Erişim: 02.08.2021, <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000042031970&categorieLien=id>

⁹⁴ Home Office, *Action Against Hate: The UK Government’s plan for tackling hate crime*, Temmuz 2016, s. 27, Erişim: 02.08.2021, https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/543679/Action_Against_Hate_-_UK_Government_s_Plan_to_Tackle_Hate_Crime_2016.pdf

⁹⁵ Government UK, *Online Harms White Paper*, Nisan 2019, Erişim: 02.08.2021, https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/793360/Online_Harms_White_Paper.pdf

⁹⁶ Woodhouse, J., *Regulating online harms*, House of Commons Library Briefing Paper, Number 8743, 28 Mayıs 2021, s. 8, Erişim: 28.07.2021, <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-8743/CBP-8743.pdf>

yasaklanmıştır.⁹⁷ Ayrıca internet üzerindeki yasa dışı ve zararlı içerikler bağlamında düşünülebilecek olan 1988 tarihli Kötücül İletişim Kanunu (*Malicious Communications Act*) ve 2003 tarihli İletişim Kanunu (*Communications Act*) yürürlükte dir.

Dijital iletişim platformlarının yaygınlık kazanmasıyla birlikte İngiltere’de sosyal medyanın hem yabancı devletlerin ülke içindeki siyasi süreçlere müdahil olmasına hem de azınlıklara karşı nefret ve şiddeti teşvik eden içeriklerin artmasına sahne olduğu söylenmiştir.⁹⁸ Bu doğrultuda İngiltere Parlamentosu Avam Kamarası bünyesindeki Dijital, Kültür, Medya ve Spor Komisyonunda (*Digital, Culture, Media and Sport Committee*) konuya ilişkin incelemeler başlatılmıştır.⁹⁹ Komisyonun 18 Şubat 2019’da yayımladığı raporda, yalan haber tabirinin kullanılmaması gerektiği belirtilmiş, bunun yerine mezenformasyon ve dezenformasyon ifadelerinin daha uygun düştüğü vurgulanmıştır. Zira rapora göre yalan haber kavramı, siyasi anlamlarla yüklü olup muhalefeti bertaraf etmek ve muhalefetin meşruiyetini sarsmak için kullanılabilir politik bir araç iken dezenformasyon kasıtlı bir kandırma saikiyle ortaya atılan yanlış haberleri, mezenformasyon ise herhangi bir kasıt olmadan paylaşılan yanlış haberlere işaret etmektedir; dolayısıyla bu ikili yalan haber kavramına nazaran daha nesnel ve analitik görülmüştür.¹⁰⁰ Komisyon raporunda özellikle başta Facebook olmak üzere sosyal medya şirketlerinin iş modellerine dikkat çekilmiş, kişisel verilerin kâr amacı güdülerek araçsallaştırılması eleştirilmiş ve bu verilerin siyaset kampanyalarında kullanılmalarının önüne geçilmesinin öneminden dem vurulmuştur. Yalan haberlerin hem olgulara hem de kamu yaşamına güveni azaltıp demokrasi ve kamuoyuna ilişkin olumsuz sonuçlara gebe oldukları belirtilmiştir.¹⁰¹ Gerek Brexit süreci gerekse Rusya ile siyaseten çatışmaya yol açan Sergey Skripal’ın zehirlenme vakasında dezenformasyonun toplum ve siyaset açısından barındırdığı olası sorunların belirgin biçimde gün yüzüne çıktığı, hükümet yetkililerinin beyanlarına atıfla aktarılmıştır.¹⁰² Bütün bunların sonucu olarak da teknoloji şirketleri yönünden muhtelif yasal sorumluluklar tayin edilmesi, bu şirketlerin kendi platformlarında yayımlanan zararlı ve yasa dışı içeriklere yönelik harekete geçmesinin şart koşulması ve “zararlı içerik” kavramıyla kast

⁹⁷ Law Library of Congress, *Initiatives to Counter Fake News in Selected Countries*, s. 100.

⁹⁸ Law Library of Congress, *Initiatives to Counter Fake News in Selected Countries*, s. 100.

⁹⁹ Ayrıca bu Komisyona bağlı olarak çalışacak bir alt komisyon “Çevrimiçi Zararlar ve Dezenformasyon Alt Komisyonu” (*Sub-committee on Online Harms and Disinformation*) ismiyle kurulmuş ve bu alt komisyon yoluyla konuya ilişkin daha spesifik faaliyetler yürütülmeye başlanmıştır. Güncel durum itibarıyla, Hükümetin sunduğu Çevrimiçi Güvenlik Kanunu taslağı üzerine bir inceleme devam etmektedir. Alt komisyonun faaliyetlerine dair detaylı bilgi için bkz. <https://committees.parliament.uk/committee/438/subcommittee-on-online-harms-and-disinformation>

¹⁰⁰ House of Commons Digital, Culture, Media and Sport Committee, *Disinformation and ‘fake news’: Final Report*, 18 Şubat 2019, s. 7, Erişim: 30.07.2021, <https://publications.parliament.uk/pa/cm201719/cmselect/cmcmums/1791/1791.pdf>

¹⁰¹ House of Commons Digital, Culture, Media and Sport Committee, *Disinformation and ‘fake news’: Final Report*, s. 5.

¹⁰² House of Commons Digital, Culture, Media and Sport Committee, *Disinformation and ‘fake news’: Final Report*, s. 71.

edilmek istenenin ne olduğuna dair bir “Etik Kod”¹⁰³ yazılması önerilmiştir.¹⁰⁴ Sosyal medya şirketlerinin yalnızca birer platform oldukları iddiasının arkasına saklanamayacakları ve platformlarında yayımlanan içeriklere dair sorumluluk sahibi olmadıklarını öne süremeyecekleri vurgulanmış, teknoloji şirketlerinin yasal yükümlülüklerini sıkılaştıran yeni bir “teknoloji şirketi” kategorisinin mevzuata eklenmesi gerektiği savunulmuştur.¹⁰⁵

Bu türden parlamento faaliyetlerine ek olarak Hükümet tarafından kurulan Ulusal Güvenlik İletişim Birimi (*National Security Communications Unit*) ile yabancı devletler ve diğer aktörler tarafından kamu güvenliğine saldırı niteliğinde olduğu tespit edilen dezenformasyon ve mezenformasyon ile mücadele edilmesi hedeflenmiş, ayrıca Sağlık Bakanlığı ve Eğitim Bakanlığı tarafından çocuklara yalan haberlerin zararlarının gösterilip doğru ile yanlış bilgiyi ayırt etme becerilerinin güçlendirilmesine yönelik faaliyetlerin yürürlüğe konulacağı ilan edilmiştir.¹⁰⁶ Bunlara ek olarak, özellikle merkezinde Facebook ile eski veri analitiği şirketi Cambridge Analytica’nın olduğu ve kişisel verilerin açık rıza alınmaksızın farklı kaygılarla usulsüzce kullanıldığına ilişkin olay üzerine, İngiltere’de veri güvenliği ile ilgilenen bir kurum olan “Bilgi Komiseri Ofisi” (*Information Commissioner’s Office*) şirketlerin faaliyetlerine ve kişisel verileri kullanma biçimlerine odaklanan bir soruşturma süreci başlatmıştır. Zikredilen şirket yetkililerinin bir kısmı yine Dijital, Kültür, Medya ve Spor Komisyonu tarafından dinleme toplantısına (*oral evidence session*) alınmıştır.¹⁰⁷

Hükümet tarafından kurulan Acil Yanıt Ünitesi (*Rapid Response Unit*) yoluyla, sosyal medyada karşılaşılan dezenformatif faaliyetlere ivedilikle yanıt verilerek toplumun bundan en az zararla çıkarılabilmesi amaçlanmış, bu doğrultuda da İngilizce “olgu” anlamına gelen *fact* kelimesinin baş harflerinden oluşan bir mücadele yöntemi ortaya konulmuştur:¹⁰⁸

- *Find* (Bul): Dezenformasyon yayan kaynakların bulunması ve gözetlenmesi,
- *Assess* (Değerlendir): Bulunan kaynağın bir risk değerlendirmesi yapılarak gerekli makamlara konuya ilişkin bilgi verilmesi,

¹⁰³ İnternet ortamında dolaşımda olan kişisel verilerin etik bir şekilde kullanılıp kullanılmadığını denetlemek amacıyla Hükümet tarafından bir “Veri Etiği ve İnovasyon Merkezi” (*Centre for Data Ethics and Innovation*) kurulmuş, bu merkez sayesinde kişisel verilerin güvenliği sağlanarak ticari amaçlarla kullanımına ilişkin sınırlamalar belirlenmeye çalışılmıştır. Merkezin internet sayfası ve çalışma ilkelerine dair ayrıntılı bilgi için bkz. <https://www.gov.uk/government/organisations/centre-for-data-ethics-and-innovation>

¹⁰⁴ House of Commons Digital, Culture, Media and Sport Committee, *Disinformation and ‘fake news’: Final Report*, s. 16.

¹⁰⁵ House of Commons Digital, Culture, Media and Sport Committee, *Disinformation and ‘fake news’: Final Report*, s. 10.

¹⁰⁶ Funke, D., Flamini, D., *A guide to anti-misinformation actions around the world*.

¹⁰⁷ Bu yetkililer arasında Cambridge Analytica şirketinin CEO’su Alexander Nix de vardır. Brexit kampanyasının fikir önderlerinden olan ve bir dönem İngiltere Başbakanı Boris Johnson’un danışmanlığını yapan Dominic Cummings ile Facebook’un kurucusu ve CEO’su olan Mark Zuckerberg ise kendilerine dinleme toplantısı daveti gönderilmesine rağmen katılım göstermemişlerdir. Ayrıntılı bilgi için bkz. House of Commons Digital, Culture, Media and Sport Committee, *Disinformation and ‘fake news’: Final Report*, s. 9, 102.

¹⁰⁸ Government Communication Service, *RESIST – Counter disinformation toolkit*, 2019, s. 61, Erişim:

03.08.2021, https://gcs.civilservice.gov.uk/wp-content/uploads/2019/08/6.5177_CO_RESIST-Disinformation-Toolkit_final-design_accessible-version.pdf

- *Create* (Yarat): Uygun bir içerik yaratılarak dezenformasyon dolu içerik ve anlatının dengelenmesi,
- *Target* (Hedefle): Uygun içeriğin kamunun geneline görünür ve erişilir olmasına olanak sağlayacak şekilde hedeflenmesi.

2020 yılı Şubat ayında, 2019 yılında Hükümetin yayımladığı rapora gelen önerilerin ve tepkilerin değerlendirilmesinden sonra yine Hükümetçe kaleme alınan metinde, ifade özgürlüğünün korunması için teknoloji şirketlerinin yasal bir içeriğin belirli kısımlarını çıkarmalarının şart koşulmaması gerektiği, bunun yerine ise şirketlerin kendi platformlarında hangi türden içeriklerin makul ve kabul edilebilir olduğunu belirtmesinin elzem olduğu ifade edilmiştir. Yasa dışı içeriklerin ivedilikle kaldırılması, zararlı içeriklerin ise kullanıcılar tarafından dile getirilebilmesi amacıyla etkili bir bildirim mekanizmasının oluşturulması ve özellikle çocukların korunmasının göz önünde bulundurulması yine sosyal medya şirketlerine yüklenmesi önerilen yasal sorumluluklardandır. Temsilcilik meselesi hakkında, raporda mevzubahis teknoloji şirketlerinin Birleşik Krallık'ta ya da Avrupa Ekonomik Alanı sınırları dâhilinde bir temsilci belirleyerek İngiltere'deki ilgili makamlarla şirketler arasında bir irtibat noktası oluşturması da bir gereklilik addedilmiştir. Ayrıca, sosyal medya şirketlerinin yasa dışı ya da zararlı içeriklerle nasıl mücadele ettiğini açıklaması ve şirketlerin sözü edilen içerikler hakkında oluşturduğu inceleme mekanizmalarını denetlemek için yayıncılık, telekomünikasyon ve postacılık üzerine bir düzenleme ve rekabet kurumu olan *Ofcom*'un yetkilendirilmesi gibi fikirler sunulmuştur.¹⁰⁹

Lordlar Kamarası bünyesindeki Demokrasi ve Dijital Teknolojiler Komisyonunca (*Democracy and Digital Technologies Committee*) hazırlanan ve 29 Haziran 2020'de yayımlanan raporda, tıpkı Covid-19 salgını gibi bir "mezenformasyon ve dezenformasyon salgını" tanımlanmış, şayet bu durumun önüne geçilmezse kamusal güvenin ve buna bağlı olarak da demokrasinin ciddi hasar göreceği ileri sürülmüştür.¹¹⁰ Raporda önerilen düzenlemeler arasında; kullanıcıların şikâyetlerinin platformlar tarafından yanıtlanmaması hâlinde başvurulabilecek yeni bir ombudsmanlığın kurulması, başta Facebook ve Google olmak üzere teknoloji şirketlerinin birer yayıncı kabul edilerek kişisel verileri nasıl kullandıkları ve algoritmalara dayalı öneri mekanizmalarının işleyişi hakkında şeffaf olmaları, bu şeffaflığın denetiminde *Ofcom*'un yetkilendirilmesi ve *Ofcom*'un yetkilerinin arasında uyumlu hareket etmeyen şirketlere yıllık cirolarının %4'üne kadar idari para cezası verilmesi ya da tekrarlayan ihlal durumlarında söz

¹⁰⁹ Department for Digital, Culture, Media & Sport/Home Office, *Online Harms White Paper - Initial consultation response*, Joint Ministerial Foreword, 12 Şubat 2020, Erişim: 03.08.2021, <https://www.gov.uk/government/consultations/online-harms-white-paper/public-feedback/online-harms-white-paper-initial-consultation-response>

¹¹⁰ House of Lords Democracy and Digital Technologies Committee, *Digital Technology and the Resurrection of Trust*, 29 Haziran 2020, s. 4, Erişim: 02.08.2021, <https://committees.parliament.uk/publications/1634/documents/17731/default/>

konusu platforma erişimin engellenmesi de vardır.¹¹¹ Siyasi partilerin seçim süreçlerinde Reklamcılık Standartları Kurumu (*Advertising Standards Authority*) ile çalışarak uygunsuz çevrimiçi reklamların tespiti ve kaldırılmasını konu alan bir “Etik Kod” oluşturmaları önerilmiş, Seçim Kanununun çevrimiçi gelişmeler göz önünde bulundurularak güncellenmesi ve Seçim Kuruluna (*Electoral Commission*) kampanya reklamlarına dair kuralların ihlali hâlinde 500.000 sterline ya da toplam kampanya harcamalarının %4’üne kadar (hangisi yüksekse) para cezası verebilme yetkisinin tanınması tavsiye edilmiştir.¹¹² Konuya ilişkin yasal düzenlemenin Parlamente’ye ivedilikle sunulması da bu rapordaki tavsiyeler arasındadır.

Avam Kamarası Dijital, Kültür, Medya ve Spor Komisyonunun 21 Temmuz 2020 tarihinde yayımladığı raporda özellikle Covid-19 salgını sürecinde hem doğru hem de yanlış bilgilerin sayısındaki belirgin artış sebebiyle oluşan, insanların güvenilir kaynak bulmasını güçleştiren ve Dünya Sağlık Örgütü’nün de üzerinde durduğu bir “infodemi” durumundan söz edilmiştir.¹¹³ Bu durumun temel nedeninin kurumlara duyulan güvenin azalması olduğu vurgulanarak sosyal medya şirketlerinin bir yandan yalan ve yanlış içerikleri öne çıkarıp bunu maddi getiriye dönüştüren, diğer yandan ise yabancı aktörlerin müdahalelerine olanak sağlayan iş modellerine dikkat çekilmiştir. Raporda sosyal medya şirketlerinin platformlarındaki bot hesaplara, algoritmalara ve şikâyet inceleme mekanizmalarına dair şeffaf olması ve getirilmesi beklenen ilgili yasal düzenlemede tayin edilecek yetkili kurulun bu hususları denetleyerek gerektiğinde cezai yaptırım da uygulayabilecek nitelikte olması önerilmiştir.¹¹⁴

15 Aralık 2020 tarihinde Hükümet tarafından “Çevrimiçi Zararlar Raporu: Hükümetin Önerilere Son Yanıtı” (*Online Harms White Paper: Full government response to the consultation*) adlı nihai rapor¹¹⁵ yayımlanmıştır. Raporda salgın süresince sosyal medya platformlarında karşılaşılan muhtelif sorunlara değinilmiş, bu platformların salgınla alakalı dezenformasyon ve mezenformasyonla mücadelede normalde olduklarından daha etkili ve hızlı davrandıkları ifade edilmiştir. Fakat bu davranışın platformlar arasında tutarlılık arz etmediği belirtilerek düzenleyici bir çerçeveye duyulan ihtiyaç yinelenmiştir. Düzenlemelerin özellikle çocuk istismarı, terör, nefret suçları, yasa dışı maddelerle silahların satışı ya da çocuklarla yetişkinlere zarar verme tehdidi barındıran içerikleri kapsamı gerektiği ifade edilmiştir. Buna ilaveten özellikle aşı karşıtlığı gibi konularda bireylere zarar verme riski içeren dezenformasyon ve

¹¹¹ House of Lords Democracy and Digital Technologies Committee, *Digital Technology and the Resurrection of Trust*, s. 42, 126, 127.

¹¹² House of Lords Democracy and Digital Technologies Committee, *Digital Technology and the Resurrection of Trust*, s. 21, 95.

¹¹³ House of Commons Digital, Culture, Media and Sport Committee, *Misinformation in the COVID-19 Infodemic*, 21 Temmuz 2020, s. 3, Erişim: 02.08.2021, <https://committees.parliament.uk/publications/1954/documents/19089/default/>

¹¹⁴ House of Commons Digital, Culture, Media and Sport Committee, *Misinformation in the COVID-19 Infodemic*, s. 39-41.

¹¹⁵ Department for Digital, Culture, Media & Sport/Home Office, *Online Harms White Paper: Full government response to the consultation*, Joint Ministerial Foreword, 15 Aralık 2020, Erişim: 29.07.2021, <https://www.gov.uk/government/consultations/online-harms-white-paper/outcome/online-harms-white-paper-full-government-response>

mezenformasyon faaliyetlerine karşı da tedbir alınması şart addedilmiştir. Platformların hassaten kişilerde fiziksel ya da psikolojik tahribata yol açabilecek içerikleri önlemesi gerektiği ve bu doğrultuda beklenen somut adımların *Ofcom* tarafından netleştirileceği aktarılmıştır. *Ofcom*'un ayrıca bir Uygulama Kodu oluşturmak; şeffaf, güvenilir ve hesap verebilir bir çerçeve yaratmak; ilgili tüm şirketlerin kullanıcılara etkili bir şikâyet bildirim mekanizması sağlamasını güvence altına almakla yükümlü kılınması da düşünülmüştür. Bu raporda esas olarak şirketlerin birer “özen yükümlülüğü” (*duty of care*) bilinci geliştirmesi, bunun dışında kalan kısımların ise yasal düzenleme ile çerçevelendirilmesi öncelikli görülmüştür.¹¹⁶

Raporun ardından İngiltere’de sosyal medya düzenlemeleri açısından somut bir adım atılarak öneriler ve tüm istişareler doğrultusunda hazırlanan Çevrimiçi Güvenlik Kanunu taslağı (*Draft Online Safety Bill*) 12 Mayıs 2021 tarihinde yayımlanmıştır.¹¹⁷ Bu taslak İngiltere’deki sosyal medya düzenlemesinin ana hatlarını teşkil etmekte olup Parlamantonun iki kanadı tarafından üyelerle oluşturulan bir ortak komisyon (*joint committee*) vasıtasıyla gözden geçirilecektir. Taslağa göre, çevrimiçi içerik paylaşım platformları ve arama hizmetleri özen yükümlülüğüne tabi kılınacak ve *Ofcom* bu şirketlere 18 milyon pound veya yıllık küresel cirolarının %10’u kadar (hangisi yüksekse) ceza verip duruma göre sitelere erişimi engelleyebilecektir. “Kategori 1” olarak nitelendirilen sosyal medya şirketleri, yani en yaygın ve popüler mecralar, yalnızca yasa dışı içeriklerle değil, ceza gerektiren fiil eşiği altında kalmasına rağmen zarar verme riski taşıyan edimler ile mezenformasyon ve dezenformasyon gibi zararlı içeriklerle mücadeleye yönelik de yükümlülük altına alınacaklardır. Şirketler demokrasi kaygısı güderek farklı bakış açılarına karşı nötr bir tavır takınacak ve değişik görüşlere farklı muamele uygulayamayacaktır.¹¹⁸ *Ofcom*'un bünyesinde dezenformasyon ve mezenformasyon üzerine uzmanlardan oluşan bir komite kurulması da yine taslakta öngörülmüştür.¹¹⁹

Taslakta düzenlenecek içerikler üç kategoride ele alınmıştır. Bunlar yasa dışı içerikler, çocuklar açısından zararlı içerikler ve yetişkinler açısından zararlı içeriklerdir. Yasa dışı içerikler genellikle terör suçları ve çocuk istismarı gibi fiilleri kapsamaktadır. Zararlı içerikler ise çocukların ya da yetişkinlerin fiziksel ya da psikolojik sağlığını bozabilecek paylaşımlardan müteşekkildir.¹²⁰ Taslağın önümüzdeki yasama yılı içerisinde kapsamlı bir şekilde tartışılarak kanunlaşması beklenmektedir.

Yukarıda bahsedilen gelişmelerin yanı sıra dijital piyasalardaki rekabetin korunması ve bu piyasanın yeni bir dijital ekonomi olarak ele alınması için Hükümet tarafından Dijital Piyasalar

¹¹⁶ Department for Digital, Culture, Media & Sport/Home Office, *Online Harms White Paper: Full government response to the consultation*.

¹¹⁷ Government UK, *Draft Online Safety Bill*, Mayıs 2021, Erişim: 29.07.2021, https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/985033/Draft_Online_Safety_Bill_Bookmarked.pdf

¹¹⁸ Woodhouse, J., *Regulating online harms*, s. 24, 25.

¹¹⁹ Government UK, *Draft Online Safety Bill*, m. 98.

¹²⁰ Woodhouse, J., *Regulating online harms*, s. 26.

Birimi (*Digital Markets Unit*) kurulmuştur. Bu birime henüz herhangi bir yetki ihdas edilmemiş olup 2022-23 yasama yılında ve Dijital Güvenlik Kanununun çıkmasını müteakiben birimin faaliyete geçmesi beklenmektedir.¹²¹ Bu birimden söz eden ve “Çevrimiçi İfade Özgürlüğü” ismini taşıyan Lordlar Kamarası raporunda sosyal medya şirketlerinin moderasyon süreçlerinin tutarsız olduğu, farklı iktisadi ve siyasal kaygılarla içeriklere müdahale edildiği, dijital kamusal alanın büyük teknoloji şirketlerince tekelleştirildiği, şirketlerin mezenformasyon ve dezenformasyona müdahalelerinin serbest tartışma ortamını engellediği, son olarak da Çevrimiçi Güvenlik Kanunu taslağında yer alan “yasal olan ama zararlı içerik” vurgusunun muğlaklığından ötürü ifade özgürlüğüne tehditler barındırabilmesi hasebiyle yasa dışı içeriklere odaklanmanın evla olacağı belirtilmiştir.¹²²

Çalışmalarımızla ilgili geri bildirimini
<http://tbmm.intranet/armer> adresinde yer alan
geri bildirim formunu doldurarak yapabilirsiniz.

İkinci Okuma: Kasım Erdem
Katkıda Bulunanlar: Kadir Candan, Murat Bilgin

¹²¹ House of Lords Communications and Digital Committee, *Free for all? Freedom of expression in the digital age*, 22 Temmuz 2021, s. 67, Erişim: 29.07.2021,
<https://committees.parliament.uk/publications/6878/documents/72529/default/>

¹²² House of Lords Communications and Digital Committee, *Free for all? Freedom of expression in the digital age*, s. 81-83.